

UNDERVISNINGSMILJØ

Data om kortlægning af undervisningsmiljø på 40 grundskoler i 2003 – samt 6 artikler om:

- Barndommens eksperter – voksne og/eller børn?
- Det fysiske skolemiljø
- Krop, rum, bevægelse og pædagogik
- Må det være sjovt at gå i skole?
- Det kreative underskud
- Motivation og læring som udgangspunkt

dcum.

Indholdsfortegnelse

- 3**   **Introduktion**
Af centerleder Ole Juhl, Dansk Center for Undervisningsmiljø
- 4**   **Barndommens eksperter – voksne og/eller børn?**
Af Ning de Coninck-Smith, Danmarks Pædagogiske Universitet.
- 7**   **Det fysiske skolemiljø**
Af Ole Bredo, Danmarks Pædagogiske Universitet
- 10**   **Krop, rum, bevægelse og pædagogik**
Af Søren Nagbøl, Danmarks Pædagogiske Universitet
- 14**   **Må det være sjovt at gå i skole?**
Af Ulf Brinkkjær, Danmarks Pædagogiske Universitet
- 18**   **Det kreative underskud**
Af Feiwel Kupferberg, Danmarks Pædagogiske Universitet
- 21**   **Motivation og læring som udgangspunkt**
Af Lise Søgaard Lund, Danmarks Pædagogiske Universitet
- 24**   **Datarapportering, statistisk materiale**
40 grundskoler, 2003

Elektronisk publikation
ISBN 87-989289-5-3

Publikationen kan hentes på DCUM's hjemmeside:
www.dcum.dk

Introduktion

Af centerleder Ole Juhl, Dansk Center for Undervisningsmiljø

Mere end 7.000 skoleelever på 5. - 10. årgang, fordelt på 40 grundskoler over hele landet, har svaret på en række spørgsmål om deres undervisningsmiljø. Skolerne købte en kortlægning af deres undervisningsmiljø i form af en spørgeskemaundersøgelse udarbejdet af Dansk Center for Undervisningsmiljø.

Undersøgelserne blev afviklet på skolerne i 2003. Dataene kan bruges af skolerne som en status på det aktuelle undervisningsmiljø, som det opleves af eleverne.

Tallene fra disse 40 kortlægninger af undervisningsmiljøet, danner afsæt for de seks artikler i denne publikation. Artiklerne er skrevet af forskere og undervisere ved Danmarks Pædagogiske Universitet.

Bagest i hæftet kan den interesserede læser studere tallene nærmere og få et indtryk af undervisningsmiljøet i grundskolen i 2003.

Undervisningsmiljøloven fra 2001 pålagde skolerne at arbejde systematisk med undervisningsmiljøet og at inddrage eleverne i arbejdet.

Det er DCUM's håb, at artiklerne og datamaterialet kan være oplysende og inspirerende for lærere og ledere, elever og forældre på skolerne, og ikke mindst for lokal- og landspolitikerne, der har ansvaret for de vilkår, der tilbydes eleverne i grundskolen.

Barndommens eksperter – voksne og/eller børn?

Af Ning de Coninck-Smith, Danmarks Pædagogiske Universitet

DCUM's undersøgelse er blot det sidste skud på stammen blandt mange af årtusindskiftets undersøgelser af børns liv og velfærd. Men den interesse er faktisk nyere end man skulle tro. I artiklen påviser Ning de Coninck-Smith, hvordan interessen for børn tog fart i 1970'erne og hvad årsagerne hertil kan være. Bidraget rundes af med en diskussion af, hvad voksne får at vide, når de spørger børn.

Børn har fascineret voksne til evig tid. Tænk på renæssancens mange skildringer af det nøgne Jesusbarn eller på H.C. Andersens eventyr, hvor børn og barnlige sjæle kappes om fortællerens gunst. Men uanset denne fascination har voksne haft mange forskellige grunde til at interessere sig for børn. Fra religiøse, pædagogiske og filosofiske over psykologiske og lægevidenskabelige til nutidens markedsundersøgelser – for slet ikke at tale om, at børn og deres vilkår altid har gjort sig godt i en politisk sammenhæng.

Formålet med dette essay er at tegne et billede af det man i mangel af et bedre ord kunne kalde børneundersøgelseernes historie. Det er undersøgelser som »Undervisningsmiljøvurderingen«, altså undersøgelser, som på skiftende tiders videnskabelige præmisser ønsker at bidrage til forståelsen af børn, deres natur og levevilkår. Der skal altså være en vis systematik og en vis repræsentativitet på færde. Et

sådant greb hører primært det 20. århundrede til, om end en række byggesten blev lagt fra 1850'erne og fremefter med lægernes stigende interesse for børns sygdom og sundhed, især spædbørnsdødeligheden. Her skal det imidlertid handle om de undersøgelser, som er udsprunget af en pædagogisk interesse i børn – pædagogisk i ordets videste betydning, forstået som opdragelse. Jeg vil gerne bidrage til diskussionen om to forhold af henholdsvis kvantitativ og kvalitativ karakter. Målt på antallet af udgivelser har der siden 1940'erne og især fra 1970'erne været tale om en overordentlig voldsom forøgelse i antallet af børneundersøgelser. Hvad er det et udtryk for, og hvilke mulige forklaringer kan det have? For det andet er det også tydeligt, at undersøgelserne har ændret karakter. Fra midt 80'erne optræder børn i stigende grad som informanter. Hvorfor disse forandringer, og hvilke konsekvenser har det, når/hvis børn fremstår som eksperter i barndom?

Vækst

Søger man på Danmarks Pædagogiske Biblioteks bogdatabase under børn + undersøgelser, får man et forbløffende resultat. For 1940'erne udgøres bibliotekets bestand af 2 bøger, i 1950'erne er det 4 og i 1960'erne 6 undersøgelser. Denne stille og rolige udvikling ændres i løbet af 1970'erne. Alene for dette tiår har man registreret 34 bøger, i tiåret efter kom der mere end en tredjedel flere til og antallet var nu oppe på 51. Den mest dramatiske forøgelse skete dog i løbet af 1990'erne,

hvor bestanden af registrerede undersøgelser med børn som genstandsfelt næsten tredobledes til i alt 161. At interessen for dette emne langt fra er usvækket – og måske tilmed i fortsat stigning - synes at fremgå af det forhold, at der i løbet af de første 3,5 år af det 21. århundrede er indkøbt 121 undersøgelser med børn som genstandsfelt. Det kan unægteligt nå at blive til noget, inden vi når 2010.

Der kan siges meget (kilde)kritisk om en sådan registrering. For det første, at biblioteket, på trods af at være det førende bibliotek inden for det pædagogisk-psykologiske område, næppe har indkøbt alt, som er udkommet i løbet af de sidste 50 år. For det andet, at tallene kan dække over en række forskellige bøger og undersøgelser, hvoraf nogle eksempelvis kan være mere videnskabelige end andre – og for det tredje, at megen forskning både før og nu kan skjule sig i tidsskriftlitteraturen, som ikke er omfattet af opgørelsen.

1970'erne – da barndomsforskningen brød igennem

Men når det er sagt, så vidner tallene dog om, at den intensive interesse for børn og deres vilkår, som vi kender fra dagens mediebillede, har sit udspring i 1970'erne, men at den for alvor er blevet intensiveret i løbet af 1990'erne. Det kan der være en række forskellige forklaringer på, som jeg skal forsøge at sammenfatte i det følgende.

Den helt afgørende forklaring er et fænomen, som jeg vil kalde *barndommens offentliggørelse*. Før 1970 cirka var barndommen hovedsageligt et privat anliggende, i hvert fald mens børnene var små. De var et anliggende for den hjemmegående mor, og forældrene og forældreopdragelsen var genstand for stor opmærksomhed fra den pædagogiske verdens side. Ikke fordi man tvivlede på, at forældrene elskede deres børn – men de skulle lære at elske dem på forstandig vis, hvilket betød, at en vis indsigt i tidens nye videnskab, børnepsykologien, var fornøden for at kunne opdrage børn.

Men i løbet af 1970'erne blev alting anderledes. Familierne ændrede sig, man fik færre børn, senere i livet, kvinderne vendte – efter cirka 50 års pause – tilbage til arbejdsmarkedet, og børnene kom i vuggestue og børnehave. Børn blev et offentligt anliggende, hvilket besegledes af Børnekommissionen, som i 1981 erklærede eneforsørger familien for død og slog til lyd for, at familiepolitik i en tid, hvor familien var i færd med at miste sit monopol på børneopdragelsen, ændredes til børnepolitik. Hermed fik man også markeret et forhold, som skulle blive endnu mere tydeligt i løbet af de næste 10-15 år, nemlig at det ikke var familien, som udgjorde samfundets grundcelle, men individet – og det uanset dets alder og køn.

Med institutionernes indtog i barndommen, blev børn et anliggende for *professionelt* uddannede omsorgspersoner, læs pædagoger – og forskerne og andre professionelt interesserede voksne, som tidligere havde måttet nøjes med at studere egne børn eller børn inden for børneforsorgen, fik med daginstitutionernes udbredelse et helt nyt forskningsfelt. Forhold som tidligere højst var kommet familielægen for øre, blev nu synlige for alle og enhver – det kunne være spørgsmål om familiens tid, eller mangel på samme; børnenes spisevaner – eller det tema, der for alvor brød igennem lydturen i slutningen af 1980'erne, nemlig vold og seksuel mishandling af børn i familien.

1990'erne – da børneforskningen kom på dagsordenen

Disse emner fyldte meget i avisernes spalter op igennem 1980'erne, men i 1990'erne intensiveres interessen i en grad, som ikke tidligere i det 20. århundrede. Det var *barndommens individualisering*, forstået som at børn ses som personer i egen ret og ikke som medlemmer af en familie, som for alvor meldte sig. I 1991 tiltrådte det danske folketing FN's Børnekonvention, og i de følgende år indrettedes dansk lovgivning på de nye tider. Konventionen taler både om børns ret til at komme til orde, men også om

deres ret til beskyttelse og omsorg. Denne dobbelthed i betydningen af ordet *ret* har for alvor sat sit præg på forståelsen af den gode barndom op igennem de sidste 25 år. Hvor man i 1980'erne især var optaget af børns (leve)vilkår, markeret gennem oprettelsen af foreningen med (næsten) samme navn i 1987, er det i 1990'erne børns medborgerskab og rettigheder, som har optaget sindene.

Ansvar for egen læring i skoleregi, som blev introduceret med folkeskoleloven i 1993, er udenfor skolen blevet til ansvar for eget liv. Børn er ikke længere »bare« kommende voksne borgere, sådan som man for eksempel tænkte det, mens den kolde krig var koldest i 1950'erne og 1960'erne. De er medborgere med egne rettigheder i princippet på lige fod med voksne, og med eget talerør, nemlig Børnerådet, oprettet i 1994. Sat lidt på spidsen kunne man sige, at interessen i de senere år har flyttet sig fra barndommen, som noget voksne har (bedst) forstand på til noget, som børnene kender bedst. Spørgeskema udsendt til et repræsentativt udsnit af børn er blevet en almindelig forskningsmetode, ligesom brugen af børnepanel og børnefokusgrupper har vundet indpas. Det er ikke bare børnene, men deres meninger, som optager forskere, markedsanalytikere, politikere og den brede offentlighed.

Budskabet til den voksne verden er ikke (længere) til at tage fejl af. Børn er eksperter i barndom, det er blot et spørgsmål om at give dem lov til at komme til orde. Talte er de dage, hvor børn kun skulle ses, men ikke høres – nu skal de både ses og høres.

Denne udvikling er imidlertid ikke problemfri, hvor velment den end er. Der er problemer med, hvad børn siger, og med hvad voksne bruger det, de siger, til. Børn er nemlig børn og ikke voksne, og det bør forskning og offentligheden, som har glæde af forskningens resultater, være opmærksom på. Børn forstår ikke

nødvendigvis, hvad de bliver spurgt om, især ikke hvis de er små, eller man spørger for abstrakt. Børn er heller ikke (altid) i stand til at beskytte sig mod voksenverdens utidige indtrængen på deres privatliv, og børn kan heller ikke (altid) overskue, hvad forskere og medier senere gør ved deres udsagn. Det er altså ikke sådan, at børn altid ved bedst. Men at de har deres meningers mod og tit mener noget andet end voksne, det er givet.

Nutidens børn er brugere af offentlige systemer, af skoler, socialpædagogiske tilbud og daginstitutioner. Det giver derfor god mening at lade brugerne komme til orde, når for eksempel skolen og undervisningsmiljøet er til diskussion. Der hvor man – måske – kan have sin bekymring, er omkring hvilke børnepolitiske konsekvenser, det har. At tillægge børn ansvar for eget liv er nemlig ikke det samme som, at børn har et *ene*ansvar. Det er derimod et *med*ansvar, hvor børn og voksnes *forskellige* roller i formgivningen af hverdagen er klart defineret, som må være idealet. For kun hvis vi voksne gider høre efter, hvad børnene siger og handle i forlængelse heraf, giver det nemlig mening at spørge dem. Hvis ikke, kan man ligeså godt lade være.

Ning de Coninck-Smith, lektor, dr.phil.

Forfatter til en række artikler og bøger om barndommens og skolens historie, herunder bogen **For Barnets Skyld. Byen, skolen og barndommen 1880-1914** (2000). Hun arbejder pt. på en bog om dansk barndom i det 20. århundrede.

Det fysiske skolemiljø

Af Ole Bredo, Danmarks Pædagogiske Universitet

Er skolemiljøet for børn, eller er det et arbejdsmiljø for skoleelever, som lige så godt kunne være for voksne? Det kan lyde som et subtilt spørgsmål, men det får faktisk betydning for, hvordan vi indretter skolen. I artiklen diskuterer Ole Bredo de to forskellige synsvinklers styrker og begrænsninger, og der argumenteres for, at begge bør være til stede, når et godt skolemiljø skal planlægges.

Skolemiljø-arbejdsmiljø – beslægtede men ikke identiske begreber

Den undervisningsmiljøvurdering som Dansk Center for Undervisningsmiljø har foretaget, ligner nyere undersøgelser af elevernes »arbejdssituation« på den måde, at man opdeler skolemiljøet i et psykisk og socialt miljø på den ene side og et fysisk miljø på den anden side.

Inspirationen er tydeligvis hentet fra arbejdsmarkedet og de hertil knyttede undersøgelser om arbejdsmiljø.

Når dette bemærkes indledningsvis, er det fordi, vi her har at gøre med en problemstilling, hvor det tages for givet, at »miljø« for børn er af samme art som »miljø« for voksne. Trods den konsensus der er om, at børn og voksne er kvalitativt forskellige, er der en udbredt tendens til at tro, at de miljøfaktorer, der er skadevoldende for voksne, for eksempel støj, også er skadevoldende for børn – og ofte i endnu højere grad.

Man kan næsten tale om, at der har udviklet sig to kulturer omkring temaet: børn – miljø.

1. En traditionel børnecentreret kultur, der i sit væsen er mere psykologisk funderet end egentlig juridisk. Det er ikke love og paragraffer, man er ude efter, men derimod en større opmærksomhed på, hvad der er rimeligt eller urimeligt at udsætte børn for, eksempelvis passiv rygning.

2. En nyere arbejdsmarkedsorienteret kultur, hvor man fremhæver børns rettigheder i både menneskelig og juridisk forstand. Det er således ikke en tilfældighed, at der i Børnerådet er ansat en hel del jurister.

Der er her ikke tale om en saglig uenighed, men om to forskellige strategier.

Den ene strategi har til hensigt at udvide de implicitte og ikke-skrevne regler, der gælder for børns trivsel i privatsfæren, til også at omfatte visse dele af de offentlige rum, eksempelvis skolen.

Den anden strategi går ud på at lade de eksplicitte regler og den jura, der gælder for eksempel på arbejdspladser, udfolde sig på dominerende vis også i det sociologiske midterfelt, som en skole må siges at være.

Hvilken strategi, der er »rigtigst«, kan næppe besvares, men en ensidig satsning på sidstnævnte strategi, hvor en afgørelse af, hvad der er ret og rimeligt i en skole,

afgøres på rigoristisk vis, ville være i strid med dansk skoletradition.

I den forstand kan man sige, at skolen mere ligner privatsfæren ved at fokusere på skadevoldende miljøfaktorer ud fra et forsigtighedsprincip, end at skolen ligner arbejdsmarkedet, hvor de regler, som gælder for arbejdsmiljøet, er aftalestof af langt mere juridisk forpligtende karakter for alle parter! Det er således karakteristisk for undersøgelser om skolemiljø, at det ansvar, som eleverne selv har for at bekæmpe eller nedtone miljøgener af forskellige karakter (støj, lugt, hygiejne mv.), ikke kan sammenlignes med det ansvar, arbejdstilsynet kan pålægge medarbejderne på en arbejdsplads. I nogle tilfælde kan man tillige sætte spørgsmålstegn ved, om eleverne hver især oplever, at de udgør et arbejdsfællesskab, eller om de oplever sig som rejsende på en banegård, hvor hver person har sin egen rejseplan og ikke specielt er medansvarlig for det fysiske miljø (Bredo, 2000).

DCUMs undersøgelse er børnecentreret i en subjektivistisk retning. De givne spørgsmål vedrører børnenes dagligdag og forskellige måder at opleve denne på. Nogle spørgsmål koncentrerer sig om elevens udbytte af at gå i skole, andre om det sociale klima herunder mobning, og atter om skolens fysiske faciliteter og mangler – alt sammen set ud fra elevernes oplevelsesmuligheder.

Styrken ved sådanne undersøgelser er den adgang, de giver til elevernes konkrete optik i forhold til afgrænsede områder. For eksempel at lidt over halvdelen af eleverne (56%) oplever, at de lærer mest, når de har projekter i ét fag, hvorimod kun 23% af eleverne oplever, at de lærer mest, når de har projekter på tværs af fag. Eller når 60% af eleverne er enige i, at de for sjældent arbejder med projekter og opgaver, hvor de bruger mange sider af sig selv.

Svagheden ved den slags separate observationer er imidlertid, at de ikke lader sig integrere med, hvordan begreber som for eksempel »projekt« og »tværfaglighed« defineres i en mere sammenhængende og objektiv kontekst.

Den modsætning og dialektik, der ofte er mellem det, man kan kalde en relevant »subjektivism« og en nødvendig – set ud fra et videnskabeligt synspunkt – »begrebsobjektivism«, vil i det følgende blive belyst under henvisning til den måde, det fysiske skolemiljø bliver grebet an på i ovennævnte type af skoleundersøgelser.

Nedenfor er gengivet to spørgsmål og tilhørende svar fra DCUMs undersøgelse og tilsvarende resultater fra Børnerådets undersøgelse om elevernes fysiske skolemiljø.

Spørgsmål eller påstand og svar

1. "Vi sidder godt på stolene!" (19.4).

Meget eller lidt enig: 47%, meget eller lidt uenig: 53%.

I undersøgelsen fra Børnerådet spørges: »Hvordan sidder du på din stol?«, og her svarer 34% »godt« og 20% »dårligt«. Resten svarer »nogenlunde«. Som begrundelse for at sidde dårligt angives blandt andet, at der ingen pude er på sædet, og at man får ondt i ryggen.

2. "Der er meget støj på min skole". (25.8).

Meget eller lidt enig: 71%, meget eller lidt uenig: 29%.

I Børnerådets undersøgelse lyder spørgsmålet: »Bliver du forstyrret af støj i timerne?«, og her svarer 19% ubetinget »ja« og 62% »ja nogle gange«. Som eksempel angives støj fra dem, der snakker, »som om det var en snakkeklub«.

Kommentar

Hvordan vil disse få eksempler på dels en lige fordeling og en skæv fordeling blive grebet an ud fra de to ovennævnte strategier?

Strategi 1: »Børn skal i det fysiske skolemiljø behandles med stort set samme pædagogiske overbærenhed, som børnene kender fra det private rum«.

Denne strategi vil først og fremmest spørge til, hvordan børnene oplever situationen, og hvis det eksempelvis af et flertal opleves som generende støj i undervisningstimerne, at andre elever snakker demonstrativt, så må der gribes ind over for dette fænomen.

Strategi 2: »Eleverne er at sammenligne med mennesker på en arbejdsplads og skal derfor nyde samme hensyn, som juridisk gælder for personer på en arbejdsplads«.

Denne strategi vil i høj grad lægge vægt på, at cirka halvdelen af eleverne ikke finder deres arbejdsstilling tilfredsstillende – og måske anbefale en fysioterapeut til at se nærmere på forholdene.

Hvad angår »støjproblemer«, ville denne strategi sikkert nøjes med at konstatere, at eleverne ikke taler om støj i arbejdsmiljømæssig forstand, men om en gene, der mere er forårsaget af en mangel på almen hensyntagen.

Konklusion

Strategi 1 er relevant, når der er tale om store skævheder i elevernes svar, hvorimod strategi 2 – hvor der ofte indkaldes eksperter – er mest relevant, når der konstateres diffuse fordelinger i elevernes svar.

Den overordnede konklusion er derfor, at det er vigtigt at være opmærksom på begge strategier, men også samtidig at forstå deres begrænsninger.

Strategi 1, hvis hovedfokus er, at børn nu engang

er børn, er rodfæstet i vores kultur og ikke mindst i lovgivningen. Strategi 2, der vil understrege, at børn også er medborgere med samme rettigheder, der gælder for voksne, er især blevet fremhævet af organisationer, som Børnerådet og Red Barnet.

Ovenstående diskussionsbidrag har haft til hensigt at problematisere de uklarheder, der opstår, når man vil gennemføre begge strategier samtidig. Man kan ikke både blæse og have mel i munden.

Bredo, O. (2000). *Elevernes fysiske skolemiljø*. København: DPI nr. 2000.29.

Børnerådet (2000). *Det er ikke rummet som sådan der er rart*. København: Børnerådet.

Ole Bredo (f. 1947) er lektor på Danmarks Pædagogiske Universitet. Underviser og forsker inden for pædagogisk psykologi med særlig opmærksomhed rettet mod den sociologiske betydning for opdragelse, undervisning og uddannelse.

Krop, rum, bevægelse og pædagogik

Af *Søren Nagbøl*, Danmarks Pædagogiske Universitet

I 2001 blev det æstetiske element i undervisningsmiljøet indskrevet i loven. I artiklen påpeger *Søren Nagbøl*, at dette hensyn er andet og mere end det fysiske undervisningsmiljø. Det drejer sig nemlig om indtryk, oplevelser, erfaringer og om kropslige sansninger, bevægelser og fornemmelser og om mulighederne for at sætte sig spor.

Undervisningsmiljøvurdering

Undervisningsmiljøvurdering er ikke nogen nem sag. Især ikke i en tid, hvor der stilles andre og helt nye æstetiske krav til vores skolemiljøers betydning for børns trivsel og læring. På baggrund af at Dansk Center for Undervisningsmiljø har udgivet en datarapport om undervisningsmiljø i 2003, forelægges vore overvejelser om skolemiljøers æstetiske kvaliteter her.

Det æstetiske perspektiv

I 2001 blev det æstetiske element i offentlige og private undervisningsmiljøer indskrevet ved lov. I Folkeskolens paragraf 1, stk. 2 står der: *At folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.* Hermed er der sat en ny dagsorden for den betydning det sanselige sammenspil, der foregår i skolens rum, har for elevernes oplevelse af deres læring.

Den æstetiske dimension artikuleres yderligere i *Fælles mål*, som regeringen lancerede i 2003, der står: *Eleverne skal udvikle arbejdsmetoder og udtryksformer. Med andre ord: de skal lære at lære. Det er vigtigt, at skolen medtænker, at verden erkendes med alle sanser. Ved at modtage indtryk og bearbejde indtrykkene til udtryk bliver børn bedre til at vælge til og fra i en verden med utallige muligheder. De musiske, kreative og praktiske aktiviteter medvirker til, at alle får mulighed for at udvikle flest mulige sider af sig selv. Elevernes kreative sider skal udvikles i et tæt samspil med de øvrige færdigheder, så er det sagt. Skolemiljøet, der hvor børn og unge nu om dage opholder sig hele dagen, skal som arkitektonisk iscenesættelse kunne være med til at udfordre og stimulere alle de sanselige potentialer, eleverne stiller op med. Vi ved alle, at de fleste af vores skolemiljøer i byerne ikke vil være i stand til at opfylde betingelserne for elevernes virkelyst, fantasi og lyst til at lære. De er ikke egnede som steder, hvor elevernes kreative sider skal udvikles i et tæt samspil med de øvrige færdigheder.*

Om at forstå skolemiljøers æstetiske potentialer

Når vi retter vores opmærksomhed mod skolemiljøers æstetiske kvaliteter, tematiserer vi samtidig æstetikens betydning for børns sanselige oplevelser og kompetenceudvikling. Æstetiske aktiviteter er, som påpeget af professor Mogens Hansen, DPU, både indtryk, oplevelser, erfaringer og udtryk, som er forankret i sansninger, bevægelse og kropslighed. Og

han henviser til, at det kan ses i musik og sang, i leg og idræt, billedskaben, træ og metalarbejde, håndarbejde og vævning, i måltidets forberedelse og nydelse og intimiteten mellem mennesker.

Hvis vi skal kunne anskueliggøre, om vores undervisningsmiljøer opfylder de æstetiske kriterier, vi tilstræber, må alle involverede rette deres opmærksomhed mod arbejdsmetoder og udtryksformer, som bidrager til *sansebevidsthed*. Vi må udnytte og synliggøre hele vores eget sanselige repertoire. Det gælder ikke kun arkitekter og pædagoger, men også de forskere, som skal udvikle nye orienteringsmidler og formidlingsformer, der skal vise om skolemiljøet ansporer eller hæmmer elevernes kreative muligheder. I datarapporteringen, som er udarbejdet af Dansk Center for Undervisningsmiljø, får vi svar på en række spørgsmål, der i konkrete tal angiver elevernes opfattelse af deres undervisningsmiljø. Tallene taler, som sagt, deres sprog. Dem, der er specialister i at læse tal, placeret i skemaer eller stillet op på række og geled, vil kunne læse tallene som indikatorer for bestemte tendenser. De særlige sanselige og æstetiske kvaliteter, der er forbundet med forskellige skolebyggeriers udformning, kan tal ikke symbolisere som andet end tegn. De får ikke den konkrete stoflighed med, den man kan tage og føle på. De er ikke sensitive over for landskaberne og det arkitektoniske formsprogs særegne karakter og kvaliteter. De fortæller ikke noget om det lys, der skaber det, vi ser. Tallene kan, som svar på ovennævnte spørgsmål, ikke stå alene som dækkende dokumentation for de temaer, der bearbejdes i rapporten. Som supplement må vi gå andre veje, der viser, hvorledes en pædagogisk forskning kan synliggøre børnenes og lærernes trivsel i skolebyggerier. Vi må lære at begribe det umiddelbare møde mellem mennesker i deres konkrete omgivelser. Det kan ikke gengives som en abstrakt registrering, men må formidles til offentligheden via billeder og tekster, der symboliserer det sanselige mellemværende på en sådan måde, at en udenforstående kan se det for sig.

Det gode liv er et liv i bevægelse

I nyere antropologisk forskning har man indført begrebet mimetisk handlen, for dermed at stille de æstetiske forhold i centrum. Mimetisk handlen er et overordentligt vigtigt aspekt i menneskers samfundsmæssige eksistens. Vi efterligner og lærer af hinanden i spil, sport, ritualer og alle de håndbevægelser, der følger med det praktiske arbejde. Derfor er mimetisk handlen et særdeles vigtigt moment i alle æstetiske lærerprocesser. Menneskenes praktiske og sanselige potentialer overføres gennem mimetiske erfaringer, hvor bevægelsesaspektet er meget vigtigt. Man kan udtrykke det således: Ved hjælp af bevægelser modtager handlende så at sige aftryk fra verdenen, former samtidig denne, og gør den til en del af sig selv. I den omvendte retning bliver subjektet omfattet af verdenen og formet af den. Grundprincippet i denne gensidige udveksling og fremstilling af verdenen er bevægelsen, den udnytter såvel kroppens plasticitet som det faktum, at verden er til at forme. Den er i dette perspektiv et medium, hvor begge sider griber ind i hinanden. Det medvirker til, at der gensidigt produceres forbindelser og forandringer – et fælles spil, som kræver medvirken og ikke lader den, der deltager, forblive uforandret. Det er i bevægelsens medium, at mennesker tager del i de andres verdener, og således bliver en del af deres samfund.

Disse processer løber på forskellige planer. Det personlige individuelle liv på det ene plan, og organiseringen af sociale livssammenhænge på det andet. For at finde sammenhængen mellem begge planer må vi se på vekselspillet mellem de handlende personer og deres sociale kontekst. Hele sammenspillet af omstændigheder, som øver indflydelse på mennesker, foregår i sociale iscenesættelser. En undersøgelse af disse processer må inkludere alle de faktorer, som øver indflydelse på menneskers uddannelse, socialisering og civilisering.

Fremtidens skole

I Danmark bygges der i disse år en række skoler, der som landskabelige og arkitektoniske iscenesættelser giver nye muligheder for børns og voksnes læring og udvikling. Det er en passende anledning til at beskæftige sig med metodeudvikling til iagttagelse, registrering og beskrivelse af, hvorledes pædagogiske visioner realiseres.

På DPU er vi tre forskere, der siden 2003 har arbejdet på projektet *Krop, rum, bevægelse og pædagogik*. Formålet er at undersøge, hvad det betyder for børns identitetsdannelse, når skolebyggerier inddrager udearealerne og andre æstetiske kriterier i den pædagogiske praksis. Til det formål har vi valgt at undersøge to nybyggede skoler, Trekronerskolen udenfor Roskilde og Asgård skole ved Køge, hvor man netop har forsøgt at integrere ude- og indearealerne i skolens fysiske udformning. De pædagogiske ambitioner er tydeligt afspejlet i de nye skolers arkitektur. På begge skolerne er der gjort meget ud af udearealerne med bakker, søer og stier, og naturen har fået lov til at komme helt hen til skolens mure. Indenfor har man taget et opgør med opdelingen mellem klasseværelser og fællesarealer. Det æstetiske element er kendetegnende for de to nye skolers placering og udformning. Det giver muligheder for nye undervisningsformer, bevægelsesmønstre og oplevelser. Det er vores opgave at undersøge, hvordan disse muligheder er udnyttet og hvilke konsekvenser, det har. Det er i den sammenhæng, at vi arbejder på at udvikle nye arbejdsmetoder og værktøjer, der kan opfange sanselige størrelser som krop, rum og bevægelse i undersøgelsen. Det er ikke så meget undervisningens indhold, der er i fokus, men de processer, som rammer undervisningen ind. At identificere det er at identificere kroppens, bevægelsens og sansningens mønstre.

At sætte sig spor

En ting, som optager os, er, hvordan elever og lærere sætter sig spor på skolen. Spor kan her forstås meget

konkret. Det kan for eksempel være en græsplæne, som bliver slidt ned af boldspil, elevtegninger, der bliver hængt op på gangene eller fodboldmål, som børnene flytter til en ny placering. Det er efter vores opfattelse vigtigt at kunne sætte sig spor, for det betyder, at miljøet er åbent, at børnene har indflydelse på deres omgivelser, og at det ikke kun er omgivelserne, der har indflydelse på dem. Derved får børn mulighed for at udvikle større fleksibilitet. Lykkedes det, bliver skolen stedet, *der skaber rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, hvor elever udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære således, at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle*. Dermed bliver skolen et sted, der er med til at oprette det frie og myndige menneske, for det frie og myndige menneske er et, som har mulighed for selv at påvirke sine omgivelser.

I kontakt med nærsanserne

På en af de to skoler har idrætslærerne fundet på en ny aktivitet, de kalder løb og læs, hvor børnene skiftevis læser og løber rundt i skolens udendørsterræn. Det er en ny måde at bruge inde- og uderummene på, og en ny måde at kombinere læring og bevægelse på, som har store pædagogiske fordele, for har man først lært at slå koldbøtter, bliver det lettere at lære at læse. Det er vigtigt i en tid, hvor vores materielle kultur spiller meget op til fjernsanserne, øjne og ører, og det betyder, at nogle mennesker har svært ved at forbinde det, de oplever, til deres nærsans. Det kan igen gøre det vanskeligt at skelne mellem fiktion og virkelighed, og de får dermed svært ved at forholde sig sanseligt umiddelbart til andre mennesker. I de rum, som er lukkede og afvisende, kan man se, at børn flygter ind i en virtuel reality-verden med computerspil. I det øjeblik der er uderum og bevægelsesfrihed, har børnene derimod mulighed for at vitalisere eller revitalisere nærsanserne gennem løb og leg, og det betyder, at det ikke er så let at falde ind i de monotone baner, som computerskærmen og et dårligt miljø lægger op til. Hensigten er at bidrage med viden, der giver alle elever i

Danmark de bedste betingelser for at få et godt psykisk, fysisk og æstetisk undervisningsmiljø.

Søren Nagbøl, lektor, mag.art. ét lic.scient.soc.

Forfatter til en række artikler og bøger om arkitekturens betydning for menneskers livssammenhænge. Han arbejder pt. sammen med Mogens Hansen på en bog om rum og pædagogik, krop og bevægelse.

Må det være sjovt at gå i skole?

Af Ulf Brinkkjær, Danmarks Pædagogiske Universitet

Bag linierne i enhver undersøgelse gemmer der sig forestillinger, om hvilke svar man gerne vil have. Sådan også i DCUM's undersøgelse. Ved at sammenstille svarene på en ny måde påviser Ulf Brinkkjær, at elevernes svar måske bevæger sig i en anden retning end forventet. De peger nemlig på, at børn er glade for at gå i skole og for kammeraterne, samtidig med at de keder sig. Et bud på løsning af denne konflikt kunne være flere overvejelser omkring, hvordan leg og læring kan forbindes.

I en undersøgelse blandt næsten 8000 danske skoleelever svarer cirka 85%, at de er meget eller lidt enige i udsagnet "jeg er glad for at gå i skole". Det fortæller om stor tilfredshed blandt de direkte brugere af den danske skole – gør det ikke?

Et spørgeskema med definerede svarkategorier rummer ofte en bestemt fortolkning af virkeligheden – en fortolkning som indrammer de *muligheder*, de adspurgte har for *at tænke* de emner, som der spørges til. Samtidig vil elevernes forståelse af spørgsmålene udløse nogle afgrænsninger af, hvilke former for svar der forekommer dem relevante og dermed mulige. Disse to aspekter i svarenes *mulighedsrum* er et vigtigt led, når man skal vurdere, hvad man har fået svar på.

Elevernes afgrænsning af de mulige svar

I undersøgelsen viser det sig for eksempel, at 85% er lidt eller meget glad for at gå i skole. Det viser sig imidlertid samtidig, at halvdelen (50%) er meget eller lidt enige i, at de keder sig i timerne. Den forskel er interessant, fordi man umiddelbart forventer, at de færreste børn finder det attraktivt at kede sig, og at kedsomhed derfor fører til, at man *ikke* er glad for at gå i skole. Men var det rigtigt, skulle de 50%, som er meget eller lidt enige i, at de keder sig i timerne, være meget eller lidt *u*enige i, at de er glade for at gå i skole – og det er ikke tilfældet. Hvorfor ikke?

Børn ved jo godt, at de *skal* gå i skole¹. Om man er glad for at gå i skole, vil derfor normalt heller ikke blive opfattet som en interesse for, hvorvidt der er *noget andet*, man hellere vil. At være meget eller lidt enig i udsagnet »jeg er glad for at gå i skole«, må dermed tolkes som en slags nulpunkt. Man er så at sige glad for at gå i skole, medmindre man har konkrete årsager til at være noget andet. Sådanne årsager kan være vanskeligheder med kammerater, lærere og/eller fagene.

Hertil kan føjes: Skulle eleverne for hvert spørgsmål

¹ Juridisk er det ikke helt rigtigt. Danmark har undervisningspligt, ikke skolepligt, men for langt de fleste børn (og voksne) er det i praksis det samme.

have svaret på, hvad de troede, deres lærer helst ville have, at de svarede, ville de fleste næppe have været i tvivl. Lidt afhængig af temperament kan man vælge at beskrive det som selvcensur eller realisme. Vigtigere, end hvad man kalder det, er det at være opmærksom på, at de fleste elever, ofte uden selv at være klar over det, vil foretage en eller anden form for »tuning«, når de besvarer den slags spørgsmål.

Spørgeskemaets afgrænsninger af mulige svar

Der er tydelig forskel på de spørgsmål, der omhandler elevens forhold til de andre elever og dem, som har fokus på forholdet til lærerne. Der spørges for eksempel til, hvorvidt eleven er sammen med sine klassekammerater i fritiden, men ikke til om eleven er sammen med en eller flere lærere i fritiden. Der spørges til, om lærerne lytter og giver ros, men ikke til om kammeraterne lytter og giver ros. Der spørges til, om lærerne stiller for store eller små krav, men ikke til om kammeraterne gør.

Det er ikke alle »omvendte« spørgsmål, der nødvendigvis ville være relevante i undersøgelsen, men som led i at beskrive det mulighedsrum, som eleverne tilbydes i skemaet, er de vigtige. De kan nemlig fungere som en slags værktøj til at få øje på noget, der ellers undgår opmærksomheden.

Spørgeskemaet tænker elev-elev relationer som forhold til (gode eller dårlige) *kammerater*, mens forholdet til lærerne tænkes som et, hvori der foregår social regulering og faglig læring. Den forskel er måske ikke overraskende. Vi ved godt, at skole også er en form for samvær, men generelt er der en tendens til at tænke disse samværsaspekter som *en* ting og opdragelse og læring af fagligt indhold som *noget andet*.

Studier af både skole og daginstitutioner peger dog på, at der foregår både social regulering og læring internt mellem børn/elever, og at børns samvær dermed rækker

ind i det, man tænker på som fagligt indhold. Hertil kommer, at det langt fra er sikkert, at *elevernes* billede af »skole« harmonerer med det ovenstående, og er det ikke tilfældet, må det overvejes, når man fortolker besvarelserne.

Samtlige de her analyserede spørgsmål² er forsynet med fire svarkategorier³. I tabel 1 samles de spørgsmål, hvor mindst halvdelen af eleverne har svaret i yderkategorierne »meget (u)enig« eller »ofte/aldrig«, det vil sige de spørgsmål, som er besvaret med »stærke« udsagn.

SE TABEL 1 PÅ NÆSTE SIDE.

² Udgangspunktet for denne artikel er Datarapport fra 40 grundskoler, DCUM 2003 kapitel 5-10, der især har fokus på elevernes mere generelle oplevelser af skole. De senere kapitler i undersøgelsen, der lægger vægten på elevernes vurderinger af de fysiske rammer, indgår ikke i artiklen.

³ Meget enig, lidt enig, lidt uenig og meget uenig, dog er svarmulighederne i spørgsmål 10.1-10.6: Ofte, af og til, sjældent og aldrig.

TABEL 1

Nr.	Spørgsmål	Meget enig eller Ofte	Meget uenig eller Aldrig	SUM
5.6	Jeg vil hellere gå på en anden skole	5%	68%	73%
10.4	Føler du dig tryk i skolen?	65%	3%	68%
8.2	Jeg følger mig forfulgt af en eller flere lærere	7%	56%	63%
7.3	Jeg har lyst til at lære noget nyt	62%	1%	63%
7.1	Jeg kan godt lide at samarbejde om opgaver	60%	2%	62%
10.3	Er du sammen med dine klassekammerater i fritiden	55%	4%	59%
7.5	Mine klassekammerater kan lide mig, som jeg er	55%	2%	57%
7.4	Vi har det godt sammen i klassen	54%	3%	57%
8.10	Lærerne hjælper mig, når jeg har problemer	54%	3%	57%
10.6	Er du nogensinde med til at holde andre udenfor i skolen	2%	52%	54%
10.5	Føler du dig nogensinde holdt udenfor i skolen	6%	45%	51%

At det netop er disse spørgsmål, mange elever er "meget (u)enige" i eller "ofte/aldrig" giver sig af med, kan tages som udtryk for, at på disse områder er der mindre tøven i elevernes svar end i de spørgsmål, hvor mange af besvarelserne vælger de "blødere" midterkategorier. Hvis det er disse områder, eleverne møder med mindst tøven, tyder det på, at det også er disse områder, de ikke bare er meget (u)enige i, men også meget formulerede på. Besvarelserne kan derfor være med til at angive de elementer, som er centralt placeret i elevernes billede af "skole". Et billede, der ser ud til at afvige fra de forhåndstanker, der er lagt ned i spørgeskemaet.

De fleste af tabellens spørgsmål handler om elevens fysiske og psykiske velbefindende på skolen og blandt kammerater. Spørgsmålene 7.3, 7.1, 8.10 berører temaer, der også har en faglig side – lysten til at lære,

samarbejde om opgaver, samt i hvilket omfang lærere hjælper, når man har behov. Det interessante er imidlertid, at ingen af skemaets spørgsmål rækker ind i den berørte (voksen)forståelse af skole som et sted, hvor lærerne lærer elever fagligt stof. Der peges i stedet på lysten til at lære på et generelt niveau og fornøjelse ved at arbejde fagligt sammen med kammerater og brugen af læreren, men med eleverne som de udfarende. Lærernes rolle er at stå til rådighed som hjælper eller vejleder, der kan trækkes ind, når eleven oplever behovet.

Hvis den høje andel af *meget (u)enig* og *ofte/aldrig* er udtryk for, at netop disse spørgsmål rammer noget centralt i det billede, elever selv har af aktiviteten »skole«, så er det interessant, at de i høj grad peger på relationen til andre elever både som samværsgruppe og som faglige partnere, og på lærerne som

ressourcepersoner, man trækker ind på eget initiativ.

Ved vi nu, om børn synes, det er sjovt at gå i skole?

»At gå i skole« er en aktivitet, børnene dyrker dagligt i årevis. (For) mange nuancer forsvinder, hvis man søger at besvare spørgsmålet med et ja eller et nej. Enhver elev kan fortælle om både sjove, interessante, kedelige og sårende oplevelser. Det er derfor mere frugtbart at overveje, hvilke mønstre der er i det, elever sætter pris på. Og her kan diskussionen om leg og læring måske være en hjælp.

De seneste år har vi været vidne til en diskussion under overskriften *leg og læring* rettet mod skoleområdet. Diskussionen er opstået i forskellige kommuner, men foregår også mere generelt politisk og inden for forskellige forskningsmiljøer. I diskussionen betragtes legen, som noget børn godt kan lide, og som derfor kan tilføre skoleaktiviteter energi og motivation. Det helt fremtrædende er således at betragte legen som *et redskab* og læring som *resultat*.

Dansk og international legeforskning rejser dog spørgsmål ved dette perspektiv. Legeforskere har forskellige definitioner af, hvad leg er, men det går igen, at legen beskrives som aktiviteter, der er baseret på en indre lyst/motivation, hvori opmærksomheden retter sig mod forløbet snarere end resultatet. Aktiviteterne er karakteriseret ved forestillinger eller en laden-som-om, og er i øvrigt frie for ydre regler (modsat spil), og deltagerne er aktivt engagerede (modsat dagdrømmeri). Den far-mor-og-børn leg, som mindre børn ofte kaster sig ud i, er dermed et eksempel på leg. Børnenes til tider langvarige forhandlinger om, hvem der skal have hvilke roller, falder derimod uden for legen i denne definition.

Undersøgelser af, hvornår børn selv oplever, at de leger, peger på, at denne indkredsning er lidt snæver. For børnene hører det med til legen, når de forhandler, diskuterer, instruerer, ekskluderer og ændrer. Ligeledes

kan passive børn, der tilsyneladende ikke indgår, beskrive sig selv som værende med i legen.

En tolkning af, hvornår børn selv synes, at de leger, kan lyde: Det *at lege* betyder blandt andet, at afgørelsen af, hvad man leger, med hvem man leger, og hvornår man leger, er noget, som afklares af børnene. Det må ikke idylliseres. Børnene har ikke lige stor indflydelse, det er ikke altid, at alle får lov at være med, og fra tid til anden forløber børnenes forhandlinger på måder, vi som voksne ikke finder det rart at være vidne til.

Alligevel er det værd at bemærke, at beskrivelsen på væsentlige punkter afviger fra det, der normalt forstås som skoleaktiviteter. De er nemlig oftest karakteriseret ved, at det er lovgrundlaget og lærerne, der afgør, hvad man laver, hvornår og med hvem.

Man skal være forsigtig med at koble direkte fra undersøgelser af børn under 5-7 år til skoleelever. Forskellen i alder og erfaring er stor. Men spørgsmålet er, om ikke også de store børn i realiteten er mest engagerede, når de selv definerer, hvad de laver, hvornår og med hvem. En forsigtig tolkning af tabel 1 kan pege i den retning.

Adjunkt Ulf Brinkkjær, ph.d. er ansat på Danmarks Pædagogiske Universitet.

Det kreative underskud

Af *Feiwei Kupferberg*, Danmarks Pædagogiske Universitet

Der er et kreativt underskud i den danske grundskole hævder Feiwei Kupferberg. Eleverne keder sig – og skolemiljøet er uinspirerende.

Men videnssamfundet har behov for mennesker, som ikke blot kan lære noget – men også kan lægge gammel viden fra sig og lære ny. Hertil er en kreativ kompetence en forudsætning, og derfor bør en "legestemning" indfinde sig i skolens hverdag.

Den danske skole har altid haft et tvetydigt forhold til kreativitet. Skolen er blevet betragtet som et sted, hvor man skal "lære" noget, og det at lære opfattes tit som modsætning til det at "lege". Nyere teorier om leg og læring synes dog at pege på, at det, vi kan kalde legestemning, er en forudsætning for den højeste form for læring, det vil sige, når et individ eller en gruppe radikalt skifter tankeramme – omlærer. Behovet for omlæring, som også forudsætter aflæring af forældet viden, vil stå mere og mere i centrum i det 21. århundrede, hvor det, der nogle gange bliver kaldt videnssamfundet, kommer op i endnu højere gear, og hvor dagens fokus på kvalifikationer og kompetence, det vil sige indlæring af eksisterende viden og at lære at lære, ikke vil være nok.

Spørgsmålet er, i hvilken grad den danske skole er gearet til denne radikaliserings eller intensificering af videnssamfundet, som er på vej, og om vi er parate

til at tage udfordringen op, hvilket er nødvendigt, hvis Danmark stadigvæk skal være en førende nation og bevare sin velfærd og sin demokratiske levemåde også i fremtiden.

Kreativt kaos

Den verden, vi lever i, er en verden i rivende forandring, hvor intet står stille og alt, der er fast, forflygtiges. Det, samfundet har brug for, er ikke primært at kunne reproducere eller tilegne os eksisterende viden, men at kunne producere og acceptere ny viden. Den senere type af kompetence, som vi kan kalde en kreativ kompetence, står delvis i modsætning til og kræver noget andet end en traditionel undervisnings- og læringsmodel.

Kreativ kompetence forudsætter bl.a. følgende:

- En evne til at kunne opgive den viden, vi tidligere har tilegnet os og indse, at denne viden er ved at blive forældet.
- En evne til at kunne håndtere den mentale usikkerhed, som opstår, når vi har forladt det velkendte og endnu ikke har udviklet et lige så sikkert alternativ.
- En evne til at tage de nødvendige risici, at stå for noget, som endnu ikke er alment accepteret.
- En evne til at kunne acceptere noget, som strider mod det, vi ved, og at give det en chance for at få lov til at vise sin værdi i fremtiden.

Hvis der er noget, børn er gode til, så er det at opgive eller revurdere det, de tidligere har lært. Dette skyldes dels, at de ved forholdsvis lidt, når de starter, deres kendskab er begrænset, og den naturlige nysgerrighed driver dem til at lære at se verden på ny, dels at de ikke har investeret så meget i deres forholdsvis begrænsede viden, som de voksne har. Børn har derfor en naturlig åbenhed overfor det nye, det at befinde sig i kreativt kaos er blevet en rutine, som de føler sig godt tilpas i. En alt for struktureret og tilrettelagt undervisning føles derfor allerede af denne grund som kedelig. Men kedsomheden starter ikke først i det øjeblik, læreren fortæller, at eleverne skal slå op i bogen på den eller den side eller giver nogle hjemmeopgaver, som er en forlængelse af en ikke altid særligt inspirerende undervisning. Den begynder allerede, når eleverne træder ind på skolens område. De fysiske lokaliteter signalerer allerede fra starten, hvilken indstilling til læring skolen har, om denne er på børnenes eller de voksnes præmisser.

I denne sammenhæng er det interessant, at da elever i den danske grundskole bliver spurgt, hvorvidt de er enige eller uenige i påstanden: »vores klasselokale er kedeligt«, svarer ikke mindre end 68%, at de enten er meget eller lidt enig. Dette er gennemsnitstal. Elever i privat grundskole er endnu mere utilfredse med klasselokalene i denne henseende (71,5 % er meget eller lidt enig i, at deres klasselokale er kedeligt), men dette kan skyldes, at forventningerne om, at en privat grundskole skal gøre noget mere ud af at signalere, at undervisningen i højere grad vil udforme sig på børnenes præmisser, er større.

Det er dog interessant, at skolen bliver mere indstillet på at stille børnene tilpas, hvis undervisningen foregår udenfor klasselokalet og i fag af mere praktisk karakter. Stillet overfor påstanden: »vi har gode fællesområder indenfor« daler uenigheden til 55,5%. Blandt elever i privatskoler daler den ligefrem til 44,9%. Stillet overfor påstanden: »vi har nogle spændende faglokaler« (sløjd, håndarbejde mv.) ryger tallene helt op på

70,6 %. Hvilket vil sige, at udenfor det traditionelle undervisningslokale »tør« skolen i højere grad bryde med voksenverdens præmisser og indstille sig på børnenes behov og ønsker.

Lærende leg

En central indsigt i den moderne kreativitetsforskning er, at traditionel undervisning ofte er kreativitetsdræbende, fordi den fjerner den naturlige glæde, som børn har, når de spontant udforsker omgivelserne. Denne udforskning sker gennem legeformen, som er en uhyre koncentreret og seriøs form for aktivitet, som børnene går meget op i på trods af eller snarere fordi, der kun er tale om en »leg«, det vil sige, at der ikke bliver lagt et ydre pres på dem for at få dem til at præstere noget. Præstationstvungen kommer indefra, man går ind i spillet helt og holdent og ønsker indenfor spillets eller legens konstruerede rammer at gøre en god figur. At genskabe denne legestemning bliver derfor en central opgave for enhver pædagogik, som ønsker at fremme kreativiteten. Hvis vi ser på tallene i den foreliggende undersøgelse ud fra disse briller, er det slående, hvor lidt plads den danske skole synes at give for den lærende leg. På spørgsmålet »jeg mangler nogle gode steder at gå hen, når jeg skal koncentrere mig om en opgave« svarer 66,7%, at de er meget eller lidt enige. Da evnen til at kunne koncentrere sig og indtage en seriøs holdning er helt central for legende læring, er dette dystre tal. Man kunne så forestille sig, at skolen opvejede dette ved i det mindste at skabe steder, hvor eleverne fik inspiration, det vil sige kom i legende læringsstemning. Dette synes dog ikke at være tilfældet. På spørgsmålet »der er spændende områder udenfor,« svarede under halvdelen, 48,3%, at de var meget eller lidt enige (for privatskolerne var tallet endnu lavere, 40,2%). På spørgsmålet »jeg synes gangene er kedelige« svarede 72,2%, at de var meget eller lidt enige. Det er derfor ikke forbavsende, at 65,3% hellere opholdt sig udenfor i frikvartererne end indenfor. Der var trods alt lidt mere inspiration at finde udenfor

skolens triste lokaler.

Levende undervisning

På trods af al tale om »ansvar for egen læring« er det jo stadigvæk skolens og ikke mindst lærernes opgave at tilrettelægge undervisningen på en sådan måde, at eleverne bliver motiveret og inspireret til at lære, og at de ansætter til læring, som finder sted, bliver socialt anerkendt af læreren, det vil sige, at en form for tilbagemelding finder sted, således at eleven fornemmer, at han/hun er på rette spor, og at det der bliver lært er relevant eller har erkendelsesværdi. Her bliver selve formen for undervisningen afgørende. Udfordringen i at gøre undervisningen mere kreativ består her frem for alt i at gøre den så levende som muligt.

Dette kan ske på mange måder. En variant er brug af projektpædagogikken, hvor eleven stilles overfor en række læringsmæssige udfordringer eller forhindringer, som må overstås, og hvor disse forhindringer samt følelsen af, at man selv delvist har ansvaret for, hvad man lærer, giver denne undervisnings- og læringsform et træk af eventyr over sig. Andre varianter bygger mere på at inddrage oplevelser og sanselige erfaringer i den traditionelle klasseundervisning. En tredje variant kan være brug af mere narrative eller visuelle hjælpemidler af dramatisk-eksistentiel karakter osv.

Uanset hvilken form der er tale om, henvender undervisningen sig her til nogle skjulte potentialer hos barnet/den unge, som bliver udfordret og trukket ind i undervisningsforløbet. Hvis vi igen ser på tallene fra den foreliggende undersøgelse, taler disse for, at vi også på dette område synes at have et kreativt underskud i den danske grundskole. På det underforståede spørgsmål »vi arbejder for sjældent med projekter og opgaver, hvor jeg bruger mange sider af mig selv« svarer 59,7%, at de er meget eller lidt enige. På trods af at der er gjort meget for at udbrede projektarbejdsformen i de senere år, ikke mindst fra undervisningsministeriets side, tyder disse tal på, at eleverne ikke oplever, at denne undervisningsform fylder tilstrækkeligt meget i forhold

til elevernes egne forventninger.

Når det gælder kreative udfoldelsesmuligheder mere generelt, er ikke mindre end 74,6% meget eller lidt enige i påstanden: »jeg vil gerne have mulighed for at arbejde mere praktisk og kreativt på skolen«. Når det gælder noget så simpelt som at benytte sig af elevernes skaberlyst og samtidig skabe en ejendomsfølelse overfor den skole man går i, er tallene næsten lige så nedslående. Kun 41,3% erklærer sig at være meget eller lidt enige i påstanden: »vi er med til at indrette og udsmykke skolens bygninger og arealer udenfor«. Dette er opsigtsvækkende tal, som burde stemme til eftertanke.

Konklusion

Alt i alt danner der sig et samlet billede, der tyder på, at det kreative underskud i den danske grundskole er ved at blive et alvorligt problem, som truer Danmarks stilling, som en af de førende nationer i den nye type af videnssamfund, vi er på vej ind i. Hvis dette problem ikke tages alvorligt, risikerer vi, at både vores velfærd og demokratiske livsform trues på længere sigt.

Feiwei Kupferberg, professor, Ph.d.

Forsker og underviser i spørgsmål omkring livsforløb og kreativitet i det senmoderne samfund. Forfatter til blandt andet Kreativt kaos i projektarbejdet (1996), Nyskapandets existentiella former (under udgivelse) samt en lang række artikler og essays omkring kreativitet, viden og entreprenørskab.

Motivation og læring som udgangspunkt

Af Lise Søgaard Lund, Danmarks Pædagogiske Universitet

Motivation er nøgleordet for at lære noget, og for at skabe (små) succeser i hverdagen. Med inspiration fra amerikansk psykologisk forskning viser Lise Lund, hvordan motivation er helt afhængig af, at nogle forhold er på plads, som eksempelvis at kunne se en mening med det, der foregår, eller at eleven føler sig tryk og respekteret i klassen.

Når den enkelte elev oplever succes i skolen på såvel det faglige som sociale plan, må det antages, at vi har at gøre med glade børn, der trives og som er motiverede for at lære nyt. Men hvad skal der til, for at børn oplever den faglige og sociale succes og derved trives – og hvordan kan trivsel og dermed motivation medtænkes og understøttes i skolens daglige læringsmiljø?

I undersøgelsen blandt næsten 8000 skoleelever fordelt på offentlige og private skoler stilles eleverne mange forskellige spørgsmål, hvoraf nogle er særligt interessante og centrale i forhold til det ovenfor stillede spørgsmål. Det er eksempelvis spørgsmål, hvor eleverne svarer på, om de har det godt i klassen, om læreren skaber en god stemning, om de lærer meget i skolen og har lyst til at lære nyt samt om eleverne keder sig.

De fleste af eleverne erklærer sig »enige« i, at de lærer meget i skolen, men mere end hver tiende af de

adspurgte elever mener ikke, at de lærer meget i skolen. Trods alt en del. Det kunne have været interessant at få uddybet elevernes besvarelse, for hvad mener de mere konkret med at »lære meget«, og hvad mener eleverne om det, som de lærer i skolen? Måske ikke at det er interessant, for på udsagnet: »jeg keder mig i timerne« svarer mere end halvdelen af eleverne, at de er »enige« i, at de keder sig. Det er en stor procentdel. En del af eleverne må altså kede sig og ikke mene, at de lærer så »meget«, mens den største del af eleverne synes, at de »lærer meget«, men at de samtidig keder sig. Det er tankevækkende.

Når eleverne spørges, om læreren skaber en god stemning, svarer syv ud af ti elever, at de er »enige« i, at læreren skaber en god stemning. Lærerne tages i dette spørgsmål som én samlet gruppe og altså dermed en helhed. Ni ud af ti elever mener, at de har det godt i klassen og har lyst til at lære nyt.

Potentialet for at lære nyt er således til stede, og de fleste af eleverne mener, at de lærer meget, og at de har det godt i klassen, og at læreren skaber en god stemning. Men kedsomheden synes at være et problem.

En amerikansk forsker ved navn Raymond Wlodkowski mener, at hvis vi som individer skal motiveres i en læringssituation, så er der forskellige motivationsprincipper, som skal inddrages. Wlodkowski peger på fire forskellige principper, som *underviseren* kan medtænke i læringssituationen, således at der

bliver større sandsynlighed for, at der bliver tale om såvel en faglig som social succes for den enkelte. De fire forskellige principper, han peger på, er følgende:

- 1) der skal skabes en følelse af *fællesskab*
- 2) der skal arbejdes med den enkeltes *indstilling*
- 3) den enkelte skal kunne se en *mening* med det, som foregår
- 4) den enkelte skal føle sig *kompetent*.

En følelse af *fællesskab* beskriver Wlodkowski som en læringssituation, hvor den enkelte føler sig respekteret, og hvor man føler sig som værende én af fællesskabet. Med andre ord inkluderet i kredsen – i klassen. Set ud fra besvarelserne af de mange spørgeskemaer føler de fleste af eleverne sig inkluderet i fællesskabet og mener, at deres kammerater accepterer dem, som de er. Den enkelte elevs *indstilling* til at lære nyt kan også siges at være belyst i undersøgelsen. Indstillingen til at lære nyt og mere, end man i forvejen kan, er ifølge spørgeskemaundersøgelsen tilstede.

Men om den enkelte elev kan se en *mening* med det, som foregår i undervisningssituationen – det er et spørgsmål. At kunne se meningen hænger sammen med den enkeltes motivation. Det fremgår, at mange keder sig i undervisningssituationen – og det behøver vel ikke nødvendigvis betyde, at den enkelte elev ikke kan se *meningen*, men kunne betyde, at *undervisningsformen* er kedsommelig. Man kunne forestille sig, at såfremt undervisningsformen er meningsfuld og interessant, så vil flere af eleverne kunne se meningen med det, som de undervises i og dermed blive mere motiverede. Eksempelvis kunne læreren konsekvent medtænke de forskellige læringsstile i den daglige undervisning. Ved at anvende forskellige læringsstile vil den enkelte elev have chance for at blive interesseret i det, som foregår i undervisningen og dermed mere motiveret. Den enkelte elevs forståelse af *hvorfor* det er vigtigt at lære netop dét, som der undervises i, vil være med til at give den

enkelte mening.

En elev, som bliver respekteret af læreren og sine klassekammerater og taget alvorligt for sine meningstilkendegivelser samtidig med, at skolens indlæringskrav føles til at indfri, vil føle sig som en *kompetent* elev.

Som det fremgår af ovenstående, er det ikke alene lærerens ansvar, om motivationsprincipperne bliver tilgodeset i den daglige undervisningssituation. Eleverne er medspillere og dermed også ansvarlige for læringssituationen. At gøre skolen interessant og vedkommende er en daglig udfordring for såvel lærer som elev, og forældrenes indstilling og tagen del i fællesskabet har indflydelse herpå.

Og hvordan kan der arbejdes konkret med at inddrage Wlodkowski's motivationsprincipper?

Egans tre-stadie model

Den amerikanske psykolog Gerard Egan har opstillet en model, som er enkel og overskuelig, men samtidig meget anvendelig for den fællesopgave, som skal løses af såvel elever som lærere og forældre. Egans model har tre stadier.

Det første stadie drejer sig om *at afklare* situationen: Hvor er vi nu – hvad er den nuværende situation? Når dette er afklaret, hvilket ikke nødvendigvis er så ligetil, som det umiddelbart lyder, da de forskellige involverede parter kan have forskellige opfattelser heraf. Derfor kan afklaringsfasen opfattes som værende en forholdsvis lang proces, hvor der ikke sker nogen handling. Men såfremt der skal ske en handling, må parterne være enige om, hvor de befinder sig »nu«, da det er afsættet for ny handlemåde.

I dette første stadie taler Egan om, at det kan være af stor betydning at afklare såkaldt »blinde pletter«, hvormed menes, at det i dette stadie er vigtigt at udvikle nye indfaldsvinkler og være villig til at arbejde med indre og ydre adfærdsmønstre. Dette fører over i andet stadie

af modellen.

Det andet og næste stadie tager udgangspunkt i *at arbejde med en målsætning*: Hvor vil vi gerne hen, eller hvad vil vi i fremtiden satse på? Også dette spørgsmål kan afstedkomme mange forskellige meningsudvekslinger, idet hvad er forbedringer, og hvordan stemmer det med skolens værdier og muligheder? At arbejde med spørgsmålet om, hvor man gerne vil hen, kræver, at man er præcis og specifik i sine ønsker og behov, såfremt handlingsplansstadiet skal have mening.

Først når andet stadie er gennemdiskuteret kan tredje stadie, som er et *handlingsplanstadie*, inddrages: Hvordan kommer vi derhen? I dette stadie skal der arbejdes med de forskellige mulige former for handling, som målsætningsfasen har anskueliggjort, og før der tages beslutning om den endelige plan for handling, må der arbejdes med at afgøre, hvad der er de bedst tilpassede strategier. Det kan være en god ide at udarbejde såkaldt »handlingsorienterede kontrakter«.

Ved at koble Egans *afklaringsfase*, *målsætningsfase* og *handlingsplansfase* med Wlodkowskis principper om *fællesskab*, *indstilling*, *mening* og *kompetence* skulle der være rigeligt stof til en debat om, hvordan den enkelte elev opnår succes såvel fagligt som socialt – i en skole, hvor det faglige indhold og den sociale dimension skal vægtes lige – og hvor ingen behøver kede sig.

Lise Søgaard Lund er ansat som amanuensis på Danmarks Pædagogiske Universitet.

Dataindsamling om undervisningsmiljø / 40 grundskoler, 2003

UDARBEJDET AF ASPEKT R&D FOR DANSK CENTER FOR UNDERVISNINGSMILJØ

DATA RAPPORTERING

	Meget enig eller Ofte	Meget uenig eller Aldrig	SUM
TABEL 3			
TABEL 2			
TABEL 1			
... på en anden skole	5%	68%	73%
... i skolen?	65%	3%	68%
... forfulgt af en eller flere lærere	7%	56%	63%
... at lære noget nyt	62%	1%	63%
... ide at samarbejde om opgaver	60%	2%	62%
... en med dine klassekammerater i fritiden	55%	4%	59%
... kammerater kan lide mig, som jeg er	55%	2%	57%
... godt sammen i klassen	54%	3%	57%
... hjælper mig, når jeg har problemer	54%	3%	57%
... ensinde med til at holde andre udenfor i skolen	2%	52%	54%
... dig nogensinde udenfor i skolen	6%	45%	51%

Om datamaterialets tilblivelse

Dette datamateriale er indsamlet gennem DCUM's Evalueringservice i kalenderåret 2003 gennem DCUM's Evalueringservice i grundskolens 5.- - 10. årgang i kalenderåret 2003. Materialet omfatter i alt 7.948 elever fordelt på 6.819 folkeskoleelever og 1.129 privatskoleelever. Disse elever stammer fra i alt 40 skoler fordelt over hele landet, heraf 5 private skoler.

Materialet omfatter skoler, som selv har tilmeldt sig og betalt for at anvende DCUM's evalueringservice, og der er således ikke tale om et tilfældigt udvalg af skoler. Materialets omfang gør imidlertid, at det er muligt at fæste lid til tallene, i det mindste som væsentlige indikatorer for bestemte tendenser.

Dataindsamlingen er i alle tilfælde bortset fra tre foretaget som elektronisk internetbaseret udfyldelse af spørgeskemaer. Eleverne på de resterende tre skoler har udfyldt næsten identiske spørgeskemaer på papir. Der er ikke foretaget analyse af korrelationen mellem svarene på papir- og web-skemaer.

Sådan læses svarene

Tabel 5.1: Jeg er glad for at gå i skole

	Skoletype		
	Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7889	6768	1121
Meget enig	3222 40,8%	2728 40,3%	494 44,1%
Lidt enig	3542 44,9%	3062 45,2%	480 42,8%
Lidt uenig	835 10,6%	730 10,8%	105 9,4%
Meget uenig	290 3,7%	248 3,7%	42 3,7%

Alle svar er opdelt i tre kolonner. Venstre kolonne viser de samlede resultater for alle grundskoler, midterste kolonne viser alene resultater fra kommunale folkeskoler, mens højre kolonne angiver resultaterne for de deltagende privatskoler.

I hver af tabellernes celler er angivet to tal. Det øverste viser antallet af besvarelser, det nederste den tilsvarende procentandel opgjort kolonnevist (lodret). Antallet af ubesvarede er ikke opgjort, men kan indirekte aflæses ved at se på antallet af de faktiske besvarelser overfor de mulige 7.948 elever.

Tabellernes nummerering

Tabellernes numre svarer til rækkefølgen i det oprindelige elektroniske spørgeskema. Herved har de deltagende skoler lettere ved at sammenligne resultaterne med skolernes egne tabeller. De øvrige spørgsmål, der ikke er medtaget i denne fælles datarapportering, er anvendt til lokale formål, f.eks. skolebetegnelse, klassebetegnelse, åbne spørgsmål osv.

Tabel 3: Er du en pige eller en dreng?

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7948	6819	1129
Pige	3854 48,5%	3273 48,0%	581 51,5%	
Dreng	4094 51,5%	3546 52,0%	548 48,5%	

Tabel 4: Hvor godt eller dårligt synes du selv, du klarer dig i klassen?

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7888	6762	1126
Jeg er en af de bedste	1633 20,7%	1376 20,3%	257 22,8%	
Der er nogle få, der er bedre end mig	4723 59,9%	4030 59,6%	693 61,5%	
Der er mange, der er bedre end mig	1532 19,4%	1356 20,1%	176 15,6%	

I de næste spørgsmål beder vi dig fortælle os, om du er enig eller uenig idet vi spørger om:

Tabel 5.1: Jeg er glad for at gå i skole

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7889	6768	1121
Meget enig	3222 40,8%	2728 40,3%	494 44,1%	
Lidt enig	3542 44,9%	3062 45,2%	480 42,8%	
Lidt uenig	835 10,6%	730 10,8%	105 9,4%	
Meget uenig	290 3,7%	248 3,7%	42 3,7%	

Tabel 5.2: Jeg er glad for mine lærere

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7814	6701	1113
Meget enig	3069 39,3%	2697 40,2%	372 33,4%	
Lidt enig	3444 44,1%	2915 43,5%	529 47,5%	
Lidt uenig	1002 12,8%	830 12,4%	172 15,5%	
Meget uenig	299 3,8%	259 3,9%	40 3,6%	

Tabel 5.3: Jeg synes, jeg lærer meget i skolen

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7822	6709	1113
Meget enig	3474 44,4%	2843 42,4%	631 56,7%	
Lidt enig	3449 44,1%	3054 45,5%	395 35,5%	
Lidt uenig	752 9,6%	678 10,1%	74 6,6%	
Meget uenig	147 1,9%	134 2,0%	13 1,2%	

Tabel 5.4: Jeg keder mig i timerne

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7283	6177	1106
Meget enig	826 11,3%	728 11,8%	98 8,9%	
Lidt enig	3218 44,2%	2731 44,2%	487 44,0%	
Lidt uenig	2418 33,2%	2024 32,8%	394 35,6%	
Meget uenig	821 11,3%	694 11,2%	127 11,5%	

Tabel 5.5: Lærerne skaber en god stemning i klassen

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7805	6693	1112
Meget enig	1799 23,0%	1586 23,7%	213 19,2%	
Lidt enig	3630 46,5%	3095 46,2%	535 48,1%	
Lidt uenig	1824 23,4%	1544 23,1%	280 25,2%	
Meget uenig	552 7,1%	468 7,0%	84 7,6%	

Tabel 5.6: Jeg vil hellere gå på en anden skole

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7836	6720	1116
Meget enig	433 5,5%	359 5,3%	74 6,6%	
Lidt enig	805 10,3%	711 10,6%	94 8,4%	
Lidt uenig	1219 15,6%	1055 15,7%	164 14,7%	
Meget uenig	5379 68,6%	4595 68,4%	784 70,3%	

Tabel 6: Hvornår synes du, at du lærer mest i skolen?*(Sæt op til tre krydser)*

		Skoletype		
		Total	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7891	6769	1122
Når det er læreren, der underviser alene	4369 55,4%	3678 54,3%	691 61,6%	
Når vi har gruppearbejde	4157 52,7%	3590 53,0%	567 50,5%	
Når vi har projekter i ét fag	4411 55,9%	3746 55,3%	665 59,3%	
Når vi har projekter på tværs af fag	1808 22,9%	1602 23,7%	206 18,4%	
Når jeg arbejder alene med opgaver eller lektier	3966 50,3%	3363 49,7%	603 53,7%	
Når jeg har specialundervisning	798 10,1%	696 10,3%	102 9,1%	

I de næste spørgsmål beder vi dig fortælle os, om du er enig eller uenig i det, vi spørger om:

Tabel 7.1: Jeg kan godt lide at samarbejde med andre om opgaverne

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7880	6763	1117
Meget enig	4771 60,5%	4156 61,5%	615 55,1%
Lidt enig	2413 30,6%	2032 30,0%	381 34,1%
Lidt uenig	530 6,7%	446 6,6%	84 7,5%
Meget uenig	166 2,1%	129 1,9%	37 3,3%

Tabel 7.2: Vi hjælper tit hinanden i klassen

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7837	6722	1115
Meget enig	3261 41,6%	2803 41,7%	458 41,1%
Lidt enig	3652 46,6%	3147 46,8%	505 45,3%
Lidt uenig	767 9,8%	643 9,6%	124 11,1%
Meget uenig	157 2,0%	129 1,9%	28 2,5%

Tabel 7.3: Jeg har lyst til at lære noget nyt

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7840	6723	1117
Meget enig	4896 62,4%	4174 62,1%	722 64,6%
Lidt enig	2499 31,9%	2171 32,3%	328 29,4%
Lidt uenig	365 4,7%	308 4,6%	57 5,1%
Meget uenig	80 1,0%	70 1,0%	10 0,9%

Tabel 7.4: Vi har det godt sammen i klassen

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7816	6705	1111
Meget enig	4331 55,4%	3748 55,9%	583 52,5%	
Lidt enig	2632 33,7%	2251 33,6%	381 34,3%	
Lidt uenig	646 8,3%	539 8,0%	107 9,6%	
Meget uenig	207 2,6%	167 2,5%	40 3,6%	

Tabel 7.5: Mine klassekammerater kan lide mig, som jeg er

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7793	6687	1106
Meget enig	4372 56,1%	3768 56,3%	604 54,6%	
Lidt enig	2725 35,0%	2336 34,9%	389 35,2%	
Lidt uenig	502 6,4%	429 6,4%	73 6,6%	
Meget uenig	194 2,5%	154 2,3%	40 3,6%	

Tabel 8.1: Mine lærere opmuntrer mig til at komme frem med mine synspunkter

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7766	6660	1106
Meget enig	2242 28,9%	1901 28,5%	341 30,8%	
Lidt enig	3993 51,4%	3449 51,8%	544 49,2%	
Lidt uenig	1178 15,2%	1017 15,3%	161 14,6%	
Meget uenig	353 4,5%	293 4,4%	60 5,4%	

Tabel 8.2: Jeg føler mig forfulgt af en eller flere af mine lærere

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7781	6674	1107
Meget enig	595 7,6%	494 7,4%	101 9,1%	
Lidt enig	1234 15,9%	1022 15,3%	212 19,2%	
Lidt uenig	1522 19,6%	1303 19,5%	219 19,8%	
Meget uenig	4430 56,9%	3855 57,8%	575 51,9%	

Tabel 8.3: Mine lærere stiller for store krav til mig

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7763	6666	1097
Meget enig	446 5,7%	381 5,7%	65 5,9%	
Lidt enig	1909 24,6%	1649 24,7%	260 23,7%	
Lidt uenig	2941 37,9%	2512 37,7%	429 39,1%	
Meget uenig	2467 31,8%	2124 31,9%	343 31,3%	

Tabel 8.4: Mine lærere stiller for små krav til mig

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7688	6595	1093
Meget enig	411 5,3%	360 5,5%	51 4,7%	
Lidt enig	1977 25,7%	1693 25,7%	284 26,0%	
Lidt uenig	2942 38,3%	2550 38,7%	392 35,9%	
Meget uenig	2358 30,7%	1992 30,2%	366 33,5%	

Tabel 8.5: Vores lærere behandler os retfærdigt

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7775	6672	1103
Meget enig	3120 40,1%	2755 41,3%	365 33,1%	
Lidt enig	3007 38,7%	2545 38,1%	462 41,9%	
Lidt uenig	1140 14,7%	936 14,0%	204 18,5%	
Meget uenig	508 6,5%	436 6,5%	72 6,5%	

Tabel 8.6: Jeg får ofte ros af lærerne

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7746	6644	1102
Meget enig	2037 26,3%	1746 26,3%	291 26,4%	
Lidt enig	3928 50,7%	3389 51,0%	539 48,9%	
Lidt uenig	1365 17,6%	1151 17,3%	214 19,4%	
Meget uenig	416 5,4%	358 5,4%	58 5,3%	

Tabel 8.7: På vores skole er eleverne med til at lave reglerne

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7762	6665	1097
Meget enig	1722 22,2%	1564 23,5%	158 14,4%	
Lidt enig	2912 37,5%	2541 38,1%	371 33,8%	
Lidt uenig	1712 22,1%	1416 21,2%	296 27,0%	
Meget uenig	1416 18,2%	1144 17,2%	272 24,8%	

Tabel 8.8: Lærerne lytter, når vi kommer med forslag til emner i undervisningen

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7800	6698	1102
Meget enig	3509 45,0%	3064 45,7%	445 40,4%	
Lidt enig	2935 37,6%	2530 37,8%	405 36,8%	
Lidt uenig	990 12,7%	816 12,2%	174 15,8%	
Meget uenig	366 4,7%	288 4,3%	78 7,1%	

Tabel 8.9: Vi kan være med til at bestemme, hvordan vi skal arbejde i timerne

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7307	6202	1105
Meget enig	1311 17,9%	1156 18,6%	155 14,0%	
Lidt enig	3408 46,6%	2940 47,4%	468 42,4%	
Lidt uenig	1876 25,7%	1557 25,1%	319 28,9%	
Meget uenig	712 9,7%	549 8,9%	163 14,8%	

Tabel 8.10: Lærerne hjælper mig, når jeg har problemer

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7802	6697	1105
Meget enig	4276 54,8%	3710 55,4%	566 51,2%	
Lidt enig	2717 34,8%	2322 34,7%	395 35,7%	
Lidt uenig	606 7,8%	496 7,4%	110 10,0%	
Meget uenig	203 2,6%	169 2,5%	34 3,1%	

Tabel 9.1: Vi har tit mange lektier

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7854	6743	1111
Meget enig	2869 36,5%	2298 34,1%	571 51,4%	
Lidt enig	3477 44,3%	3048 45,2%	429 38,6%	
Lidt uenig	1123 14,3%	1034 15,3%	89 8,0%	
Meget uenig	385 4,9%	363 5,4%	22 2,0%	

Tabel 9.2: Jeg får ikke altid lavet lektier og opgaver til tiden

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7835	6727	1108
Meget enig	891 11,4%	756 11,2%	135 12,2%	
Lidt enig	2524 32,2%	2219 33,0%	305 27,5%	
Lidt uenig	1877 24,0%	1586 23,6%	291 26,3%	
Meget uenig	2543 32,5%	2166 32,2%	377 34,0%	

Tabel 9.3: Jeg føler mig tit presset på grund af mine lektier

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7796	6698	1098
Meget enig	1793 23,0%	1471 22,0%	322 29,3%	
Lidt enig	2775 35,6%	2390 35,7%	385 35,1%	
Lidt uenig	1801 23,1%	1560 23,3%	241 21,9%	
Meget uenig	1427 18,3%	1277 19,1%	150 13,7%	

I de næste spørgsmål vil vi gerne vide, hvor ofte du oplever det, vi spørger om:

Tabel 10.1: Griber lærerne ind, når der er mobning i skolen?

	Skoletype		
	Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7289	6189	1100
Ofte	3368 46,2%	2813 45,5%	555 50,5%
Af og til	2882 39,5%	2494 40,3%	388 35,3%
Sjældent	832 11,4%	712 11,5%	120 10,9%
Aldrig	207 2,8%	170 2,7%	37 3,4%

Tabel 10.2: Føler du dig nogensinde alene i skolen?

	Skoletype		
	Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7823	6717	1106
Ofte	417 5,3%	346 5,2%	71 6,4%
Af og til	1627 20,8%	1407 20,9%	220 19,9%
Sjældent	2620 33,5%	2253 33,5%	367 33,2%
Aldrig	3159 40,4%	2711 40,4%	448 40,5%

Tabel 10.3: Er du sammen med dine klassekammerater i fritiden?

	Skoletype		
	Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7836	6730	1106
Ofte	4319 55,1%	3821 56,8%	498 45,0%
Af og til	2414 30,8%	2013 29,9%	401 36,3%
Sjældent	775 9,9%	632 9,4%	143 12,9%
Aldrig	328 4,2%	264 3,9%	64 5,8%

Tabel 10.4: Føler du dig tryk i skolen?

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7795	6699	1096
Ofte	5171 66,3%	4429 66,1%	742 67,7%	
Af og til	2010 25,8%	1748 26,1%	262 23,9%	
Sjældent	373 4,8%	316 4,7%	57 5,2%	
Aldrig	241 3,1%	206 3,1%	35 3,2%	

Tabel 10.5: Føler du dig nogensinde holdt udenfor i skolen?

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7817	6713	1104
Ofte	454 5,8%	384 5,7%	70 6,3%	
Af og til	1431 18,3%	1219 18,2%	212 19,2%	
Sjældent	2387 30,5%	2076 30,9%	311 28,2%	
Aldrig	3545 45,3%	3034 45,2%	511 46,3%	

Tabel 10.6: Er du nogensinde med til at holde andre udenfor i skolen?

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7805	6702	1103
Ofte	182 2,3%	160 2,4%	22 2,0%	
Af og til	735 9,4%	628 9,4%	107 9,7%	
Sjældent	2791 35,8%	2438 36,4%	353 32,0%	
Aldrig	4097 52,5%	3476 51,9%	621 56,3%	

Tabel 11: Hvis du tænker tilbage på det sidste halve år måned for måned. Er du blevet mobbet i skolen?

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7843	6736	1107
Nej, jeg er ikke blevet mobbet	5624 71,7%	4819 71,5%	805 72,7%
Ja, det er sket en eller to gange	1507 19,2%	1304 19,4%	203 18,3%
Ja, to eller tre gange om måneden	301 3,8%	259 3,8%	42 3,8%
Ja, ca. en gang om ugen	177 2,3%	150 2,2%	27 2,4%
Ja, flere gange om ugen	234 3,0%	204 3,0%	30 2,7%

Tabel 12: Hvem mobber dig for det meste?

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	2197	1894	303
En dreng	648 29,5%	581 30,7%	67 22,1%
En pige	178 8,1%	146 7,7%	32 10,6%
En gruppe af drenge	833 37,9%	726 38,3%	107 35,3%
En gruppe af piger	227 10,3%	182 9,6%	45 14,9%
En gruppe af både drenge og piger	311 14,2%	259 13,7%	52 17,2%

Tabel 13: I hvilken klasse går den eller de elever, der har mobbet dig?

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	2038	1745	293
Går i min egen klasse	1336 65,6%	1117 64,0%	219 74,7%
Går i en anden klasse, men på samme klassetrin	221 10,8%	199 11,4%	22 7,5%
Går i en højere klasse	190 9,3%	171 9,8%	19 6,5%
Går i en lavere klasse	46 2,3%	41 2,3%	5 1,7%
Går i flere forskellige klasser	245 12,0%	217 12,4%	28 9,6%

Tabel 14: Hvis du tænker tilbage på det sidste halve år måned for måned. Har du været med til at mobbe andre i skolen?

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7647	6558	1089
Nej, jeg har ikke mobbet andre	5367 70,2%	4587 69,9%	780 71,6%
Ja, det er sket en eller to gange	1847 24,2%	1601 24,4%	246 22,6%
Ja, to eller tre gange om måneden	258 3,4%	220 3,4%	38 3,5%
Ja, ca. en gang om ugen	70 0,9%	59 0,9%	11 1,0%
Ja, flere gange om ugen	105 1,4%	91 1,4%	14 1,3%

Tabel 15: Har skolen regler mod mobning?

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7356	6244	1112
Ja	3642 49,5%	2978 47,7%	664 59,7%
Nej	481 6,5%	418 6,7%	63 5,7%
Ved ikke	3233 44,0%	2848 45,6%	385 34,6%

Tabel 16.1: I de næste spørgsmål vil vi gerne vide, hvor ofte du oplever det, vi spørger om:**Er du nogensinde syg?**

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7849	6740	1109
Ofte	320 4,1%	258 3,8%	62 5,6%
Af og til	2081 26,5%	1778 26,4%	303 27,3%
Sjældent	4602 58,6%	3990 59,2%	612 55,2%
Aldrig	846 10,8%	714 10,6%	132 11,9%

Tabel 16.2: Dyrker du sport?

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7833	6728	1105
Ofte	5022 64,1%	4321 64,2%	701 63,4%	
Af og til	1737 22,2%	1474 21,9%	263 23,8%	
Sjældent	693 8,8%	588 8,7%	105 9,5%	
Aldrig	381 4,9%	345 5,1%	36 3,3%	

Tabel 16.3: Ryger du?

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7818	6717	1101
Ofte	342 4,4%	292 4,3%	50 4,5%	
Af og til	197 2,5%	156 2,3%	41 3,7%	
Sjældent	408 5,2%	325 4,8%	83 7,5%	
Aldrig	6871 87,9%	5944 88,5%	927 84,2%	

Tabel 16.4: Giver skolen dig problemer med helbredet (f.eks. hovedpine, eksem eller allergi)?

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7796	6697	1099
Ofte	414 5,3%	353 5,3%	61 5,6%	
Af og til	1195 15,3%	1027 15,3%	168 15,3%	
Sjældent	2382 30,6%	2057 30,7%	325 29,6%	
Aldrig	3805 48,8%	3260 48,7%	545 49,6%	

I de næste spørgsmål beder vi dig fortælle os, om du er enig eller uenig idet vi spørger om:

Tabel 19.1: Der er god plads i klassens lokale

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7842	6734	1108
Meget enig	1952 24,9%	1759 26,1%	193 17,4%
Lidt enig	2702 34,5%	2331 34,6%	371 33,5%
Lidt uenig	1869 23,8%	1573 23,4%	296 26,7%
Meget uenig	1319 16,8%	1071 15,9%	248 22,4%

Tabel 19.2: Indretningen af klasseværelset fungerer godt

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7282	6182	1100
Meget enig	1800 24,7%	1599 25,9%	201 18,3%
Lidt enig	2888 39,7%	2433 39,4%	455 41,4%
Lidt uenig	1778 24,4%	1474 23,8%	304 27,6%
Meget uenig	816 11,2%	676 10,9%	140 12,7%

Tabel 19.3: Jeg kan se, hvad der sker på tavlen

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7804	6705	1099
Meget enig	4854 62,2%	4160 62,0%	694 63,1%
Lidt enig	2026 26,0%	1750 26,1%	276 25,1%
Lidt uenig	708 9,1%	604 9,0%	104 9,5%
Meget uenig	216 2,8%	191 2,8%	25 2,3%

Tabel 19.4: Vi sidder godt på stolene

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7767	6677	1090
Meget enig	1727 22,2%	1529 22,9%	198 18,2%	
Lidt enig	1932 24,9%	1663 24,9%	269 24,7%	
Lidt uenig	1719 22,1%	1409 21,1%	310 28,4%	
Meget uenig	2389 30,8%	2076 31,1%	313 28,7%	

Tabel 19.5: Vi kan selv indstille vores stole

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7809	6710	1099
Meget enig	1821 23,3%	1717 25,6%	104 9,5%	
Lidt enig	976 12,5%	895 13,3%	81 7,4%	
Lidt uenig	796 10,2%	700 10,4%	96 8,7%	
Meget uenig	4216 54,0%	3398 50,6%	818 74,4%	

Tabel 19.6: Vi kan selv indstille vores borde

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7781	6685	1096
Meget enig	2072 26,6%	1906 28,5%	166 15,1%	
Lidt enig	1549 19,9%	1403 21,0%	146 13,3%	
Lidt uenig	1188 15,3%	1031 15,4%	157 14,3%	
Meget uenig	2972 38,2%	2345 35,1%	627 57,2%	

Tabel 19.7: Der er lys nok til at læse og skrive

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7819	6717	1102
Meget enig	5594 71,5%	4843 72,1%	751 68,1%	
Lidt enig	1702 21,8%	1438 21,4%	264 24,0%	
Lidt uenig	393 5,0%	321 4,8%	72 6,5%	
Meget uenig	130 1,7%	115 1,7%	15 1,4%	

Tabel 19.8: Når jeg sidder i timerne, bliver jeg sommetider blændet af solen

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7802	6698	1104
Meget enig	1316 16,9%	1135 16,9%	181 16,4%	
Lidt enig	3016 38,7%	2571 38,4%	445 40,3%	
Lidt uenig	1738 22,3%	1486 22,2%	252 22,8%	
Meget uenig	1732 22,2%	1506 22,5%	226 20,5%	

Tabel 19.9: Jeg kan høre, hvad der bliver sagt i timerne

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7813	6708	1105
Meget enig	5078 65,0%	4324 64,5%	754 68,2%	
Lidt enig	2226 28,5%	1946 29,0%	280 25,3%	
Lidt uenig	421 5,4%	360 5,4%	61 5,5%	
Meget uenig	88 1,1%	78 1,2%	10 0,9%	

Tabel 19.10: Der bliver gjort godt rent på skolen

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7802	6701	1101
Meget enig	2108 27,0%	1817 27,1%	291 26,4%	
Lidt enig	2627 33,7%	2267 33,8%	360 32,7%	
Lidt uenig	1890 24,2%	1617 24,1%	273 24,8%	
Meget uenig	1177 15,1%	1000 14,9%	177 16,1%	

Tabel 19.11: Vi har gode steder til gruppearbejde

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7797	6700	1097
Meget enig	2219 28,5%	1997 29,8%	222 20,2%	
Lidt enig	2679 34,4%	2370 35,4%	309 28,2%	
Lidt uenig	1878 24,1%	1538 23,0%	340 31,0%	
Meget uenig	1021 13,1%	795 11,9%	226 20,6%	

Tabel 19.12: Der er ikke plads nok på trapper og gange

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7778	6683	1095
Meget enig	925 11,9%	780 11,7%	145 13,2%	
Lidt enig	1847 23,7%	1571 23,5%	276 25,2%	
Lidt uenig	2443 31,4%	2099 31,4%	344 31,4%	
Meget uenig	2563 33,0%	2233 33,4%	330 30,1%	

Tabel 19.13: Vi må gerne drikke vand i timerne, hvis vi bliver tørstige

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7785	6682	1103
Meget enig	2339 30,0%	2155 32,3%	184 16,7%
Lidt enig	2351 30,2%	2063 30,9%	288 26,1%
Lidt uenig	1527 19,6%	1242 18,6%	285 25,8%
Meget uenig	1568 20,1%	1222 18,3%	346 31,4%

Tabel 20: Hvis du tænker tilbage måned for måned. Er du inden for det sidste halve år kommet til skade på skolen?

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7807	6702	1105
Ja, flere gange	940 12,0%	822 12,3%	118 10,7%
Ja, en enkelt gang	2006 25,7%	1729 25,8%	277 25,1%
Nej	4861 62,3%	4151 61,9%	710 64,3%

I de næste spørgsmål vil vi gerne vide, hvor ofte du oplever det, vi spørger om:

Tabel 22.1: Det trækker fra vinduerne på skolen

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7776	6681	1095
Ofte	638 8,2%	480 7,2%	158 14,4%
Af og til	2354 30,3%	2031 30,4%	323 29,5%
Sjældent	3077 39,6%	2679 40,1%	398 36,3%
Aldrig	1707 22,0%	1491 22,3%	216 19,7%

Tabel 22.2: Der er for varmt i klassen eller andre steder på skolen

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7809	6706	1103
Ofte	1934 24,8%	1716 25,6%	218 19,8%	
Af og til	3112 39,9%	2669 39,8%	443 40,2%	
Sjældent	1958 25,1%	1656 24,7%	302 27,4%	
Aldrig	805 10,3%	665 9,9%	140 12,7%	

Tabel 22.3: Der er for koldt i klassen eller andre steder på skolen

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7790	6694	1096
Ofte	1011 13,0%	843 12,6%	168 15,3%	
Af og til	2613 33,5%	2177 32,5%	436 39,8%	
Sjældent	2827 36,3%	2473 36,9%	354 32,3%	
Aldrig	1339 17,2%	1201 17,9%	138 12,6%	

Tabel 22.4: Der lugter meget i klassen eller andre steder på skolen

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7787	6686	1101
Ofte	1663 21,4%	1315 19,7%	348 31,6%	
Af og til	2788 35,8%	2410 36,0%	378 34,3%	
Sjældent	2494 32,0%	2208 33,0%	286 26,0%	
Aldrig	842 10,8%	753 11,3%	89 8,1%	

Tabel 22.5: Jeg falder over tasker og andre ting, der ligger på gulvet

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7803	6706	1097
Ofte	853 10,9%	638 9,5%	215 19,6%	
Af og til	2059 26,4%	1730 25,8%	329 30,0%	
Sjældent	3004 38,5%	2648 39,5%	356 32,5%	
Aldrig	1887 24,2%	1690 25,2%	197 18,0%	

Tabel 22.6: Vi lufter selv ud i klasselokalet ved at åbne vinduer/døre

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7787	6687	1100
Ofte	4561 58,6%	3945 59,0%	616 56,0%	
Af og til	2344 30,1%	2005 30,0%	339 30,8%	
Sjældent	598 7,7%	501 7,5%	97 8,8%	
Aldrig	284 3,6%	236 3,5%	48 4,4%	

Tabel 22.7: Jeg er god til at rydde op efter mig selv

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7797	6693	1104
Ofte	3502 44,9%	2976 44,5%	526 47,6%	
Af og til	3234 41,5%	2811 42,0%	423 38,3%	
Sjældent	818 10,5%	708 10,6%	110 10,0%	
Aldrig	243 3,1%	198 3,0%	45 4,1%	

Tabel 22.8: Vi har mulighed for at sidde på forskellige måder i løbet af skoledagen

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7272	6174	1098
Ofte	1280 17,6%	1162 18,8%	118 10,7%	
Af og til	1792 24,6%	1574 25,5%	218 19,9%	
Sjældent	2314 31,8%	1958 31,7%	356 32,4%	
Aldrig	1886 25,9%	1480 24,0%	406 37,0%	

Tabel 22.9: Jeg har madpakke med

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7802	6703	1099
Ofte	4699 60,2%	4026 60,1%	673 61,2%	
Af og til	1306 16,7%	1088 16,2%	218 19,8%	
Sjældent	761 9,8%	662 9,9%	99 9,0%	
Aldrig	1036 13,3%	927 13,8%	109 9,9%	

Tabel 22.10: Jeg køber min mad i skolen

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7769	6677	1092
Ofte	728 9,4%	605 9,1%	123 11,3%	
Af og til	2105 27,1%	1764 26,4%	341 31,2%	
Sjældent	2290 29,5%	1940 29,1%	350 32,1%	
Aldrig	2646 34,1%	2368 35,5%	278 25,5%	

Tabel 22.11: Jeg går udenfor i frikvartererne

	Skoletype		
	Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7786	6689	1097
Ofte	3297 42,3%	2916 43,6%	381 34,7%
Af og til	3039 39,0%	2646 39,6%	393 35,8%
Sjældent	1142 14,7%	904 13,5%	238 21,7%
Aldrig	308 4,0%	223 3,3%	85 7,7%

I de næste spørgsmål beder vi dig fortælle os, om du er enig eller uenig idet vi spørger om:

Tabel 23.1: Vi kan komme til en PC, når vi har brug for det

	Skoletype		
	Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7792	6696	1096
Meget enig	1689 21,7%	1506 22,5%	183 16,7%
Lidt enig	3135 40,2%	2759 41,2%	376 34,3%
Lidt uenig	1983 25,4%	1641 24,5%	342 31,2%
Meget uenig	985 12,6%	790 11,8%	195 17,8%

Tabel 23.2: Der er plads til, at flere kan sidde omkring skærmen

	Skoletype		
	Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7746	6659	1087
Meget enig	1548 20,0%	1388 20,8%	160 14,7%
Lidt enig	3325 42,9%	2909 43,7%	416 38,3%
Lidt uenig	2034 26,3%	1690 25,4%	344 31,6%
Meget uenig	839 10,8%	672 10,1%	167 15,4%

Tabel 23.3: PC bordet kan sættes op og ned, når vi har brug for det

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7713	6632	1081
Meget enig	409 5,3%	375 5,7%	34 3,1%	
Lidt enig	569 7,4%	517 7,8%	52 4,8%	
Lidt uenig	1058 13,7%	927 14,0%	131 12,1%	
Meget uenig	5677 73,6%	4813 72,6%	864 79,9%	

Tabel 23.4: Stolen ved PC'en kan sættes op og ned, så den passer mig

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7725	6639	1086
Meget enig	2760 35,7%	2676 40,3%	84 7,7%	
Lidt enig	1179 15,3%	1075 16,2%	104 9,6%	
Lidt uenig	761 9,9%	654 9,9%	107 9,9%	
Meget uenig	3025 39,2%	2234 33,6%	791 72,8%	

Tabel 23.5: Vinduer eller lys spejler sig ofte i skærmen til PC'en

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7726	6634	1092
Meget enig	1081 14,0%	956 14,4%	125 11,4%	
Lidt enig	2336 30,2%	2079 31,3%	257 23,5%	
Lidt uenig	2249 29,1%	1920 28,9%	329 30,1%	
Meget uenig	2060 26,7%	1679 25,3%	381 34,9%	

Tabel 23.6: Når vi arbejder ved PC, er der ca. en armlængdes afstand fra øjne til skærm

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7203	6124	1079
Meget enig	2289 31,8%	1976 32,3%	313 29,0%
Lidt enig	2611 36,2%	2256 36,8%	355 32,9%
Lidt uenig	1370 19,0%	1140 18,6%	230 21,3%
Meget uenig	933 13,0%	752 12,3%	181 16,8%

Tabel 23.7: Når vi arbejder ved PC, er der plads foran tastaturet til støtte af begge underarme

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7194	6109	1085
Meget enig	2527 35,1%	2191 35,9%	336 31,0%
Lidt enig	2084 29,0%	1788 29,3%	296 27,3%
Lidt uenig	1254 17,4%	1059 17,3%	195 18,0%
Meget uenig	1329 18,5%	1071 17,5%	258 23,8%

I de næste spørgsmål beder vi dig fortælle os, om du er enig eller uenig idet vi spørger om:

Tabel 24.1: Vi har gode steder for leg, boldspil og bevægelse i frikvartererne

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7785	6689	1096
Meget enig	3414 43,9%	3006 44,9%	408 37,2%
Lidt enig	2565 32,9%	2238 33,5%	327 29,8%
Lidt uenig	1085 13,9%	907 13,6%	178 16,2%
Meget uenig	721 9,3%	538 8,0%	183 16,7%

Tabel 24.2: Vi har en god kantine

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7504	6477	1027
Meget enig	1572 20,9%	1288 19,9%	284 27,7%	
Lidt enig	1845 24,6%	1483 22,9%	362 35,2%	
Lidt uenig	1130 15,1%	964 14,9%	166 16,2%	
Meget uenig	2957 39,4%	2742 42,3%	215 20,9%	

Tabel 24.3: Vi har nogle gode rum til idræt

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7700	6653	1047
Meget enig	3913 50,8%	3414 51,3%	499 47,7%	
Lidt enig	2196 28,5%	1909 28,7%	287 27,4%	
Lidt uenig	865 11,2%	757 11,4%	108 10,3%	
Meget uenig	726 9,4%	573 8,6%	153 14,6%	

Tabel 24.4: Vi har gode omklædningsrum til idræt

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7689	6646	1043
Meget enig	2267 29,5%	2041 30,7%	226 21,7%	
Lidt enig	2493 32,4%	2154 32,4%	339 32,5%	
Lidt uenig	1548 20,1%	1345 20,2%	203 19,5%	
Meget uenig	1381 18,0%	1106 16,6%	275 26,4%	

Tabel 24.5: Vores toiletter er pæne og rene

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7772	6673	1099
Meget enig	698 9,0%	647 9,7%	51 4,6%	
Lidt enig	1534 19,7%	1354 20,3%	180 16,4%	
Lidt uenig	2036 26,2%	1754 26,3%	282 25,7%	
Meget uenig	3504 45,1%	2918 43,7%	586 53,3%	

Tabel 24.6: Der er altid sæbe, håndklæder og toiletpapir på toiletterne

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7763	6667	1096
Meget enig	763 9,8%	684 10,3%	79 7,2%	
Lidt enig	1485 19,1%	1302 19,5%	183 16,7%	
Lidt uenig	2433 31,3%	2110 31,6%	323 29,5%	
Meget uenig	3082 39,7%	2571 38,6%	511 46,6%	

Tabel 24.7: Vi har et køleskab til opbevaring af vores madpakker

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7754	6660	1094
Meget enig	1303 16,8%	1143 17,2%	160 14,6%	
Lidt enig	572 7,4%	532 8,0%	40 3,7%	
Lidt uenig	609 7,9%	558 8,4%	51 4,7%	
Meget uenig	5270 68,0%	4427 66,5%	843 77,1%	

Tabel 24.8: Der er hyggelige steder, jeg kan spise min mad

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7752	6660	1092
Meget enig	1146 14,8%	1023 15,4%	123 11,3%	
Lidt enig	2035 26,3%	1797 27,0%	238 21,8%	
Lidt uenig	2267 29,2%	1958 29,4%	309 28,3%	
Meget uenig	2304 29,7%	1882 28,3%	422 38,6%	

Tabel 24.9: Vores legeplads/skolegård er et sikkert sted at være

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7239	6154	1085
Meget enig	1870 25,8%	1613 26,2%	257 23,7%	
Lidt enig	2805 38,7%	2384 38,7%	421 38,8%	
Lidt uenig	1674 23,1%	1418 23,0%	256 23,6%	
Meget uenig	890 12,3%	739 12,0%	151 13,9%	

Tabel 24.10: Når ting går i stykker på vores skole, bliver de hurtigt repareret

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7230	6143	1087
Meget enig	1067 14,8%	921 15,0%	146 13,4%	
Lidt enig	2515 34,8%	2172 35,4%	343 31,6%	
Lidt uenig	2232 30,9%	1892 30,8%	340 31,3%	
Meget uenig	1416 19,6%	1158 18,9%	258 23,7%	

Tabel 24.11: Jeg kan altid finde en voksen i frikvartererne

	Skoletype		
	Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7758	6668	1090
Meget enig	1833 23,6%	1549 23,2%	284 26,1%
Lidt enig	2452 31,6%	2105 31,6%	347 31,8%
Lidt uenig	2358 30,4%	2057 30,8%	301 27,6%
Meget uenig	1115 14,4%	957 14,4%	158 14,5%

Tabel 24.12: Vi ved, hvad vi skal gøre, hvis skolen brænder

	Skoletype		
	Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7752	6659	1093
Meget enig	4368 56,3%	3729 56,0%	639 58,5%
Lidt enig	1537 19,8%	1311 19,7%	226 20,7%
Lidt uenig	812 10,5%	703 10,6%	109 10,0%
Meget uenig	1035 13,4%	916 13,8%	119 10,9%

I de næste spørgsmål beder vi dig fortælle os, om du er enig eller uenig idet vi spørger om:

Tabel 25.1: Skolens bygninger er rare at være i

	Skoletype		
	Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7756	6664	1092
Meget enig	2345 30,2%	2046 30,7%	299 27,4%
Lidt enig	3619 46,7%	3133 47,0%	486 44,5%
Lidt uenig	1296 16,7%	1100 16,5%	196 17,9%
Meget uenig	496 6,4%	385 5,8%	111 10,2%

Tabel 25.2: Jeg synes, gangene er kedelige

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7735	6642	1093
Meget enig	2597 33,6%	2224 33,5%	373 34,1%	
Lidt enig	2988 38,6%	2571 38,7%	417 38,2%	
Lidt uenig	1345 17,4%	1153 17,4%	192 17,6%	
Meget uenig	805 10,4%	694 10,4%	111 10,2%	

Tabel 25.3: Der findes spændende rum på min skole

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7722	6633	1089
Meget enig	1222 15,8%	1071 16,1%	151 13,9%	
Lidt enig	2138 27,7%	1890 28,5%	248 22,8%	
Lidt uenig	2480 32,1%	2116 31,9%	364 33,4%	
Meget uenig	1882 24,4%	1556 23,5%	326 29,9%	

Tabel 25.4: Vores klasselokale er kedeligt

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7212	6129	1083
Meget enig	2369 32,8%	1954 31,9%	415 38,3%	
Lidt enig	2540 35,2%	2180 35,6%	360 33,2%	
Lidt uenig	1400 19,4%	1212 19,8%	188 17,4%	
Meget uenig	903 12,5%	783 12,8%	120 11,1%	

Tabel 25.5: Vi har gode fællesområder indenfor

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7695	6608	1087
Meget enig	1537 20,0%	1397 21,1%	140 12,9%
Lidt enig	2734 35,5%	2386 36,1%	348 32,0%
Lidt uenig	2072 26,9%	1781 27,0%	291 26,8%
Meget uenig	1352 17,6%	1044 15,8%	308 28,3%

Tabel 25.6: Vi har nogle spændende faglokaler (sløjd, håndarbejde m.v.)

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7649	6602	1047
Meget enig	2580 33,7%	2345 35,5%	235 22,4%
Lidt enig	2823 36,9%	2489 37,7%	334 31,9%
Lidt uenig	1389 18,2%	1153 17,5%	236 22,5%
Meget uenig	857 11,2%	615 9,3%	242 23,1%

Tabel 25.7: Jeg synes, der mangler udsmykning på min skole

	Alle skoler	Skoletype	
		Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7704	6620	1084
Meget enig	2622 34,0%	2217 33,5%	405 37,4%
Lidt enig	2871 37,3%	2481 37,5%	390 36,0%
Lidt uenig	1412 18,3%	1232 18,6%	180 16,6%
Meget uenig	799 10,4%	690 10,4%	109 10,1%

Tabel 25.8: Der er meget støj på min skole

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7700	6613	1087
Meget enig	2020 26,2%	1765 26,7%	255 23,5%	
Lidt enig	3451 44,8%	3011 45,5%	440 40,5%	
Lidt uenig	1766 22,9%	1469 22,2%	297 27,3%	
Meget uenig	463 6,0%	368 5,6%	95 8,7%	

Tabel 25.9: Jeg savner flere grønne planter på skolen

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7721	6632	1089
Meget enig	2326 30,1%	1942 29,3%	384 35,3%	
Lidt enig	2463 31,9%	2114 31,9%	349 32,0%	
Lidt uenig	1688 21,9%	1486 22,4%	202 18,5%	
Meget uenig	1244 16,1%	1090 16,4%	154 14,1%	

Tabel 25.10: Der er spændende områder udenfor

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7186	6104	1082
Meget enig	1214 16,9%	1056 17,3%	158 14,6%	
Lidt enig	2257 31,4%	1980 32,4%	277 25,6%	
Lidt uenig	2183 30,4%	1838 30,1%	345 31,9%	
Meget uenig	1532 21,3%	1230 20,2%	302 27,9%	

Tabel 25.11: Jeg har lyst til at være udenfor i frikvartererne

	Skoletype		
	Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7226	6144	1082
Meget enig	2277 31,5%	2002 32,6%	275 25,4%
Lidt enig	2443 33,8%	2133 34,7%	310 28,7%
Lidt uenig	1609 22,3%	1318 21,5%	291 26,9%
Meget uenig	897 12,4%	691 11,2%	206 19,0%

Tabel 25.12: Jeg mangler nogle gode steder at gå hen, når jeg skal koncentrere mig om en opgave

	Skoletype		
	Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7204	6117	1087
Meget enig	2049 28,4%	1694 27,7%	355 32,7%
Lidt enig	2760 38,3%	2362 38,6%	398 36,6%
Lidt uenig	1610 22,3%	1401 22,9%	209 19,2%
Meget uenig	785 10,9%	660 10,8%	125 11,5%

Tabel 25.13: Vi bruger arealerne udenfor i undervisningen (f. eks. idræt, biologi, sløjd, natur/teknik)

	Skoletype		
	Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
	7141	6078	1063
Meget enig	1490 20,9%	1337 22,0%	153 14,4%
Lidt enig	2905 40,7%	2565 42,2%	340 32,0%
Lidt uenig	1683 23,6%	1382 22,7%	301 28,3%
Meget uenig	1063 14,9%	794 13,1%	269 25,3%

Tabel 25.14: Jeg vil gerne have mulighed for at arbejde mere praktisk og kreativt på skolen

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7098	6023	1075
Meget enig	2289 32,2%	1875 31,1%	414 38,5%	
Lidt enig	3008 42,4%	2617 43,5%	391 36,4%	
Lidt uenig	1349 19,0%	1157 19,2%	192 17,9%	
Meget uenig	452 6,4%	374 6,2%	78 7,3%	

Tabel 25.15: Vi arbejder for sjældent med projekter og opgaver, hvor jeg bruger mange sider af mig selv

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7149	6066	1083
Meget enig	1569 21,9%	1296 21,4%	273 25,2%	
Lidt enig	2702 37,8%	2316 38,2%	386 35,6%	
Lidt uenig	1934 27,1%	1679 27,7%	255 23,5%	
Meget uenig	944 13,2%	775 12,8%	169 15,6%	

Tabel 25.16: Vi er med til at indrette og udsmykke skolens bygninger og arealer udenfor

		Skoletype		
		Alle skoler	Offentlig folkeskole	Privat grundskole
		7601	6528	1073
Meget enig	1009 13,3%	909 13,9%	100 9,3%	
Lidt enig	2132 28,0%	1877 28,8%	255 23,8%	
Lidt uenig	2146 28,2%	1847 28,3%	299 27,9%	
Meget uenig	2314 30,4%	1895 29,0%	419 39,0%	

dcum.

Dansk Center for Undervisningsmiljø • Danish Centre of Educational Environment
www.dcum.dk • dcum@dcum.dk • tlf. +45 722 654 00 • fax +45 722 654 01
Postboks 2077 • Blommevej 40 • DK - 8900 Randers